

ፔንታቴክ

ትምህርት 11

የዘፀአት አጠቃላይ እይታ

Manuscript

thirdmill

Biblical Education. For the World. For Free.

መብቱ በህግ የተጠበቀ ነው። ከአሳታሚው የጽሑፍ ፈቃድ ውጭ ማጠቀሻነት፣ ለግምገማ ፣ ለአስተያየት ወይም ለትምህርት ዓላማዎች በአጭሩ መጠቀም ካልሆነ በስተቀር የዚህ ጽሑፍ ክፍል በማንኛውም መልኩ ወይም በማንኛውም መንገድ ለትርፍ ሊበዛ አይችልም። የአሳታሚው አድራሻ Third Millennium Ministries, Inc., 316 Live Oaks Blvd., Casselberry, Florida 32707.

በሌላ መንገድ ካልተጠቀመ በስተቀር፣ ሁሉም የቅዱሳን መጻሕፍት ጥቅሶች በ1954 ዓ.ም ከታተሙ መጽሐፍ ቅዱስ የተወሰዱ ናቸው።

ስለሴርድሚል

እ.ኤ.አ. በ 1997 የተቋቋመው ፣ ሴርድሚል ለትርፍ ያልተቋቋመ የወንጌላዊ ክርስቲያናዊ አገልግሎት ሲሆን

መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትምህርት፣ ለዓለም፣ በነጻ ይሰጣል።

ግባችን በዓለም ዙሪያ በመቶ ሺዎች ለሚቆጠሩ ፓስተሮች እና ለአገልግሎት በቂ ሥልጠና ለሌላቸው የክርስቲያን መሪዎች ነፃ የክርስትና ትምህርት መስጠት ነው። በእንግሊዝኛ ፣ በአረብኛ ፣ በማንዳሪን ፣ በሩሲያኛ እና በስፓኒሽ ተወዳዳሪ የሌለውን የመልቲሚዲያ ሴሚናሪ ሥርዓተ ትምህርት በማዘጋጀት እና በዓለም አቀፍ ደረጃ በማሰራጨት ይህንን ግብ እያሟላን እንገኛለን። በአጋር መሥሪያ ቤቶቻችን አማካኝነት ሥርዓተ ትምህርታችን ከአሥር በላይ በሚሆኑ ሌሎች ቋንቋዎችም እየተተረጎመ ነው። ሥርዓተ ትምህርቱ በጥሩ ግራፊክ የተሠሩ ቪዲዮዎችን፣ የታተሙ ትምህርቶችን እና የበይነመረብ ግብዓቶችን ያካትታል። በትምህርት ቤቶች ፣ በቡድኖች እና በግለሰቦች ፣ በበይነመረብም ሆነ በትምህርት ማህበረሰቦች ውስጥ ጥቅም ላይ እንዲውል የተቀየሰ ነው።

በላፉት ዓመታት፣ እጅግ በጣም ጥሩ ይዘትን እና ጥራትን የተሸለሙ የመልቲሚዲያ ትምህርቶችን ለማምረት ከፍተኛ ወጪ ቆጣቢ ዘዴን አዘጋጅተናል። ጸሐፊዎቻችን እና አርታኪዎቻችን በስነ-መለኮት የሰለጠኑ አስተማሪዎች ፣ ተርጓሚዎቻችን የሥነ-መለኮታዊ አስተውሎት ያላቸውና የሚተረጎሙበት ቋንቋዎች የአፍ መፍቻ ቋንቋቸው የሆናቸው ናቸው። እንሁም ትምህርቶቻችን ከዓለም ዙሪያ የመጡ በመቶዎች የሚቆጠሩ የተከበሩ የሴሚናሪ ፕሮፌሰሮች እና ፓስተሮች አሳቦችን ይዘዋል። በተጨማሪም ፣ የእኛ ግራፊክ ዲዛይነሮች ፣ ሥዕላዊ መግለጫዎች እና አዘጋጆች ዘመናዊ መሣሪያዎችን እና ቴክኒኮችን በመጠቀም ከፍተኛውን የዝግጅት ደረጃዎችን የሚያሟሉ ናቸው።

የስርጭት ግቦቻችንን ለማሳካት ፣ ሴርድሚል ከቤተክርስቲያናት ፣ ከሴሚናሪዎች ፣ ከመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤቶች ፣ ከሚሲዮናውያን ፣ ከክርስቲያን ማሰራጨዎች እና ከሳተላይት ቴሌቪዥን አቅራቢዎች እና ከሌሎች ድርጅቶች ጋር ስትራቴጂካዊ አጋርነት ፈጥሯል። እነዚህ ግንኙነቶች ቀደም ሲል ስፍር ቁጥር የሌላቸው የቪዲዮ ትምህርቶችን ለአገሬው ተወላጅ መሪዎች ፣ ለፓስተሮች እና ለሴሚናሪ ተማሪዎች ማሰራጨት አስችሏል። የድረ-ገጾቻችን እንዲሁ እንደ ስርጭት መንገዶች ሆነው ያገለግላሉ እንዲሁም የመማሪያ ማህበረሰብ እንዴት እንደሚጀምሩ ግብዓቶችንና ትምህርቶቻችንን ለማግኘት ተጨማሪ አገልግሎት ይሰጣሉ።

ሴርድሚል በ IRS እንደ 501 (ሐ) (3) ኮርፖሬሽን እውቅና ተሰጥቶታል። እኛ ገቢ የምናገኘው ከአብያተ-ክርስቲያናት ፣ ፋውንዴሽኖች ፣ ንግድ ተቋማት እና ግለሰቦች በሚሰጡት አርዳታ ነው። ሰዎች ለእኛ ሲለግሱ ከሚከፍሉት ግብር ይቀነሳቸዋል። ስለአገልግሎታችን ተጨማሪ መረጃ ፣ እና እርስዎ እንዴት መሳተፍ እንደሚችሉ ለማወቅ ፣ እባክዎ www.thirdmill.org ን ይጎብኙ።

ማውጫ

መግቢያ	1
የመነሻ አሳቦች.....	1
ደራሲነት	2
ሁኔታ	3
የመጀመሪያው መልዕክት	3
ዳራዎች	5
ሞዴሎች	5
ቅድመ-ጥላዎች	5
ዘመናዊ አተገባበሩ	8
አወቃቀርና ይዘት	10
ከግብጽ ነጻ መውጣት (ዘጸአት 1:1–18:27)	10
ከአርነት መውጣት የነበረው ሁኔታ (1:1–4:31)	10
በነጻ መውጣት ጊዜ (5:1–18:27)	12
ለከነዓን መዘጋጀት (ዘጸአት 19:1–40:38)	14
የእስራኤል ቃል ኪዳን (19:1–24:11)	15
የእስራኤል የማደሪያ ድንኳን (24:12–40:38)	17
ዋና ዋና ጭብጦች	19
የቃል ኪዳን ጠባቂዎች (1:1–4:31)	20
ድል አድራጊ ተዋጊ (5:1–18:27)	22
በግብጽ	22
በምድረ በዳ ጉዞ ወቅት (13:17–18:27)	23
የቃል ኪዳን ህግ ሰጪ (19:1–24:11)	25
የአሁን ተዋጊ (24:12–40:38)	27
ማጠቃለያ.....	29
አስተዋጽኦ ያደረጉ ጸሐፊዎች	30
የቃላት ፍቺ.....	31

ፔንታክስታል

ትምህርት አሥራ አንድ

የዘጸአት አጠቃላይ እይታ

መግቢያ

እያንዳንዱ ድርጅት በለውጥ ውስጥ ያልፋል፤ ነገር ግን አመራሩ ከአንድ ትውልድ ወደ ሌላው ሲሸጋገር እነዚህ ለውጦች በጣም ረብሻ ሊሆኑ ይችላሉ። የመጨረሻው የቤተ ክርስቲያን መስራች አባል ሲሞት ወይም የንግድ ሥራ ፈጣሪ ጡረታ ሲወጣ፤ በኃላፊነት የተቀመጡት አዳዲስ ፈተናዎች ይገጥሟቸዋል። ስለዚህ፤ ሁሌም ከሞላ ጎደል የሚነሳው አንድ ጥያቄ፡- አዲሱ ትውልድ የቀደመውን ትውልድ ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ነገሮች እና ልምዶችን ምን ያህል መከተል አለበት የሚለው ነው።

በብዙ መልኩ፤ የእስራኤል ሕዝብ በተስፋይቱ ምድር ድንበር ላይ ሰፍረው በነበረበት ጊዜ ይህን ጥያቄ ገጥሟቸዋል። ሙሴ በፍጥነት ወደ ሕይወቱ ፍጻሜ እየተቃረበ ነበር፤ እስራኤላውያንም ብዙ አዳዲስ ፈተናዎች ገጥሟቸው ነበር። ስለዚህ፤ ሙሴ ያስቀመጣቸውን ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ነገሮች እና ልማዶች ምን ያህል መቀጠል እንዳለባቸው ማወቅ ነበረባቸው። የተለየ መንገድ መከተል ያስፈልጋቸዋል? ወይስ በሙሴ መንገድ መቀጠል አለባቸው? አሁን ዘፀአት የምንለው መጽሐፍ ሁለተኛው የመጽሐፍ ቅዱስ መጽሐፍ የተነደፈው ለእነዚህና መሰል ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ነው።

ይህ ትምህርት ሁለተኛውን የመጽሐፍ ቅዱስ መጽሐፍ የሚሸፍነውን የፔንታክስታል ክፍል ይመለከታል። “የዘፀአት አጠቃላይ እይታ” የሚል ርዕስ ሰጥተነዋል። በዚህ ትምህርት ዘፀአት በመጀመሪያ በተጻፈበት ጊዜ ምን ማለት እንደሆነ እና ዛሬ በህይወታችን እንዴት ተግባራዊ ማድረግ እንዳለብን በጥልቀት እንድንመረምር የሚያዘጋጁን በርካታ መሰረታዊ ጉዳዮችን እንመረምራለን።

ትምህርታችን በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል። በመጀመሪያ፤ ዘፀአትን ስናጠና ከፊታችን ልናቀምጣቸው የሚገቡን አንዳንድ የመጀመሪያ ነጥቦችን እንመለከታለን። ሁለተኛ፤ የመጽሐፉን መዋቅር እና ይዘት እንመረምራለን። ሦስተኛ፤ የተወሰኑትን የዘጸአትን ዋና ዋና ጭብጦች እንመለከታለን። በመጀመሪያ በርካታ የመነሻ ሀሳቦችን እንመልከት።

የመነሻ ሀሳቦች

እንደ ክርስቶስ ተከታዮች፤ የዘፀአት መጽሐፍ በመንፈስ ቅዱስ መሪነት እንደተጻፈ እና የእግዚአብሔር ቃል እንደሆነ በተከከል እናምናለን። ይህ እምነት ከአንድ ተራ መጽሐፍ ጋር እየተገናኘን እንዳልሆነ ያስታውሰናል። ዘጸአት እግዚአብሔር ለሕዝቡ የሰጣቸው ቅዱስ ቅዱሳት መጻሕፍት ነው። ስለዚህ፤ በአንድ ወይም በሌላ መንገድ፤ እንደ ክርስቶስ ተከታዮች፤ ይህ መጽሐፍ ዛሬ በእኔ እና በእናንተ ላይ ስልጣን አለው። ግን በተመሳሳይ ጊዜ፤ እግዚአብሔር ይህን መጽሐፍ ለመጀመሪያ ጊዜ የሰጠው በሺዎች ከሚቆጠሩ ዓመታት በፊት ለኖሩ ሰዎች መሆኑን ፈጽሞ መዘንጋት አይኖርብንም። ስለዚህ፤ የእኛ ዘመናዊ አዘምዶ መጽሐፉ ለመጀመሪያ ጊዜ ሲጻፍ ከዓላማው ጋር የሚጣጣም መሆኑን ማረጋገጥ አስፈላጊ ነው።

ዘፀአትን መመልከት ስንጀምር አራት የተለያዩ የመነሻ ሀሳቦችን እናስተዋውቃለን። በመጀመሪያ፤ ደራሲነቱን እንዳስሳለን። መጽሐፉን ማን ጻፈው? ሁለተኛ፤ መጽሐፉ መቼ እና የት እንደተጻፈ፤ አጋጣሚውን እንመረምራለን። ሦስተኛ፤ የዘፀአትን የመጀመሪያ ትርጉም ጠቅለል አድርገን እናቀርባለን። አራተኛው፤ እነዚህ ጉዳዮች የመጽሐፉን ዘመናዊ አተገባበር እንዴት መምራት እንዳለባቸው እንመለከታለን። በመጀመሪያ የዘፀአትን ደራሲነት እንመልከት።

ደራሲነት

የዘጸአት ደራሲነት ጥያቄ በአጠቃላይ የፔንታቴክ ደራሲነት ረጅም እና ውስብስብ ክርክር አካል ነው። ነገር ግን በዚህ ትምህርት ውስጥ፣ ይህ ክርክር በዘጸአት ላይ የሚተገበርባቸውን ጥቂት መንገዶች ብቻ እንጠቅሳለን።

የዘጸአት ትንቢታዊ ንባብ ቢያንስ ቢያንስ ሙሴ ከመጽሐፉ ይዘት ጋር ብዙ ግንኙነት እንደነበረው ይነግረናል። ዘጸአት ደጋግሞ ሲናገር እግዚአብሔር አብዛኛው በቀጥታ በሲና ተራራ ለሙሴ እንደገለጠለት ይናገራል። ይህ አስርቱ ትእዛዛትን፣ የቃል ኪዳንን መጽሐፍ እና የእስራኤልን የማደሪያ ድንኳን መመሪያዎችን ያካትታል።

ነገር ግን፣ በፔንታቴክ ላይ በሌሎች ትምህርቶች እንደተመለከተው፣ በጣም ተቺ ምሁራን የሙሴን ደራሲነት ውድቅ አድርገውታል። ዘጸአትን ጨምሮ የፔንታቴክ ነገረ-መለኮት ከሙሴ ዘመን ጀምሮ የመጣ እጅግ የላቀ ነው ብለው ተከራክረዋል። እናም ይልቁንስ በስድስተኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ. የባቢሎናውያን ግዛት ከማብቃቱ በፊት ሊጠናቀቅ እንደማይችል ያረጋግጣሉ።

ምንም እንኳን እነዚህ ወሳኝ አመለካከቶች ሰፊ ቢሆኑም ከኋላቸው ያሉት ታሪካዊ እና ሥነ-መለኮታዊ ቅድመ-ግምቶች በጣም ግምታዊ እና አስተማማኝ ያልሆኑ ናቸው። በተጨማሪም፣ ከወንጌላውያን እይታ አንጻር፣ በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙትን ሥልጣን ያላቸውን ምስክርነቶች መከተሉ ወሳኝ ነው። የብሉይ ኪዳን ደራሲዎች እና ክርስቶስ እና ሐዋርያቱ እና ነቢያቱ ሙሴ የዘጸአትን መጽሐፍ ጨምሮ ለፔንታቴክ ሁሉ ተጠያቂ መሆኑን በአንድ ድምፅ አረጋግጠዋል።

አሁን፣ ወንጌላውያን ሙሴን የመጽሐፉን “መሰረታዊ” “አውነተኛ” ወይም “ወሳኝ” ጸሐፊ በማለት በመጥራት በሙሴ ደራሲ ላይ ያለውን እምነት በትክክል አረጋግጠዋል። ይህ ማለት ሙሴ ዝም ብሎ ተቀምጦ ሁሉንም ዘጸአትን በእጁ ጻፈ ማለት በጣም የማይመስል ነገር ነው። ነገር ግን ሙሴ ልደቱን እና የልጅነት ጊዜውን ከሚመለከቱት በስተቀር በመጽሐፉ ውስጥ ለተዘገበው እያንዳንዱ ክስተት ታማኝ የአይን ምስክር ነበር። በዘመኑ የብሔር መሪዎችን ልማድ በመከተል ጸሐፍትን ወይም አማኑያንን በመቅጠር በእርሱ አመራር ሥር እንዲጽፉ ሳይደረግ አልቀረም። ቢሆንም፣ ምንም ይሁን ምን፣ ዘጸአት በሙሴ ዘመን በመንፈስ ቅዱስ መሪነት እንደ ተጻፈ እርግጠኞች መሆን እንችላለን።

የዘጸአትን መጽሐፍ ማን ጻፈው የሚለው ጥያቄ ጠቃሚ ጥያቄ ሲሆን የመጽሐፉን ጽሑፍ ስናነብና የዘገበውንም ታሪክ በቁም ነገር በአሁኑ ጊዜ እንዳለን የዘጸአት መጽሐፍ በብዛት ስንመለከት ሙሴ መጽሐፈ ቅዱሳንን አልጻፈም ብለን የምናስብበት ምንም ምክንያት የለም። በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ሙሴ የአምላክ ቃል አቀባይ ሆኖ ተገልጿል። በፔንታቴክ ዘመን ሁሉ፣ በእግዚአብሔር ሕዝብ ታሪክ ውስጥ፣ እስከ ኢየሱስ ድረስ እንደ ሌላ ነቢይ እግዚአብሔርን የማያውቅ ልዩ ቃል አቀባይ ሆኖ ተሥሏል። እናም እግዚአብሔርን በቅርበት ስለሚያውቅ፣ ሰው ከጓደኛው ጋር ሲነጋገር ከእርሱ ጋር ፊት ለፊት ተነጋገረ፣ እና ለህዝቡ የእግዚአብሔር ቃል አቀባይ በመሆን ያን ጠቃሚ ሚና ነበረው። ብሉይ ኪዳንም ከበዓለ ሃምሳ በኋላ ሲቀጥል ይህንን የአሪትን የሙሴን መጽሐፍ በመጥቀስ ሕዝቡም ቀንና ሌሊት እንዲያስቡበት ስለሚያበረታታ የመጽሐፉ ጸሐፊ ሙሴ ነው ብሎ ማሰብ ተገቢ ነው። አሁን፣ አንዳንድ የቦታ ስሞች የተከሰቱ አንዳንድ ማሻሻያዎች ሊኖሩ ይችላሉ ወይም እንዲያውም አንዳንድ ሰዋሰዋዊ ቅርጾች እና እንደዚያ ያሉ ነገሮች ጊዜ እያለፈ ሲሄድ፣ በመንፈስ ቅዱስ ምሪት በእስራኤል ውስጥ የነበሩ ነቢያት አሻሽለው ይሆናል። ግን አዎን፣ የዘጸአት መፅሃፍ ከሙሴ ብዕር፣ ከሙሴ ብዕር የተገኘ ይመስለኛል... እናም፣ ሙሴ በእስራኤል ውስጥ የእግዚአብሔር ዋና ቃል አቀባይ ሆኖ ብቻ ሳይሆን እንደ ደራሲ፣ የመፅሃፍ ፀሃፊም ተመስሏል።

— ፕሮፌሰር ቶማስ ኢገር

የሙሴን ደራሲነት በተመለከተ እነዚህን ሃሳቦች በአእምሯችን ይዘን፤ ዘፀአት ወደ ተጻፈበት ወደ ሁለተኛው የመጀመሪያ ግምት፤ ኢጋጣሚ ወይም ሁኔታ መዞር አለብን።

ሁኔታ

በሰፊው ሲናገር፤ ሙሴ ዘጸአትን የጻፈው በሚነድ ቁጥቋጦ በተጠራበት ወቅት፤ በዘጸአት 3:1-4:31 እና በሞዱላር ሜዳ መሞቱን በዘዳ 34:1-12 መካከል ነው። ነገር ግን ማስረጃው ከዚህ የበለጠ ትክክለኛ እንድንሆን ያስችለናል። በዘፀአት ላይ ቢያንስ ሁለት ማጣቀሻዎች መጽሐፉ የተጠናቀቀው እስራኤላውያን በተስፋይቱ ምድር ድንበር ላይ በሰፈሩበት ወቅት መሆኑን ያሳያሉ። ዘጸአት 16:35 ይህን ቃል እናነባለን፡

የእስራኤልም ልጆች ወደሚኖሩበት ምድር እስኪመጡ ድረስ አርባ ዓመት መና በሉ፤ ወደ ከነዓን ምድር ድንበር እስኪመጡ ድረስ መና በሉ። (ዘጸአት 16:35).

እነዚህ ከንውኖች የተፈጸሙት የዘፀአት መጽሐፍ ከመጠናቀቁ በፊት መሆን እንዳለበት ግልጽ ነው። ስለዚህ፤ እስራኤል ቀድሞውንም ለ“አርባ ዓመታት” ተቅበዘበዘ እንደነበር እናውቃለን። “ወደ እረፍት” ወይም “ወደ ከነዓን ድንበር” ደርሰዋል።

የመጨረሻውን ድርሰት ጊዜ በተመለከተ ተመሳሳይ እይታ በዘጸአት 40:38፤ የመጽሐፉ የመጨረሻ ቁጥር፡-

በመንገዳቸውም ሁሉ በእስራኤል ቤት ሁሉ ፊት የእግዚአብሔር ደመና በማደራያው ላይ በቀን ነበረና፤ እሳትም በሌሊት በዚያ ላይ ነበረና። (ዘጸአት 40:38).

ይህ ክፍል “በጉዟቸው ሁሉ” በማደራያው ድንኳን ላይ የእግዚአብሔርን ክብር መገኘት እንደሚጠቅስ ልብ በል። ይህ የታሪክ ማስታወሻ ሙሴ የዘፀአትን መጽሐፍ ያጠናቀቀው በሕይወቱ መገባደጃ ላይ እንደሆነ ያሳያል። እስራኤላውያን አርባ ዓመት ሲንከራተቱ ቆይተው የሞዱላር ሜዳ ላይ ከደረሱ በኋላ ጻፈ።

እስካሁን፤ የዘፀአትን መጽሐፍ ደራሲነት እና ኢጋጣሚን በሚመለከት በርካታ የመጀመሪያ ጉዳዮችን ተመልክተናል። አሁን፤ የመጀመሪያውን ትርጉሙን ለማጠቃለል የሚያስችል ሁኔታ ላይ ነን። አምላክ ሙሴ የዘፀአትን መጽሐፍ የጻፈው ለምንድን ነው? ሙሴ በሞዱላር ሜዳ ላይ በነበሩት የመጀመሪያዎቹ እስራኤላውያን ላይ ምን ተጽዕኖ እንደሚያሳድር ተስፋ አድርጎ የነበረው እንዴት ነው?

የመጀመሪያው መልዕክት

ከመጀመሪያው፤ ሙሴ በብሉይ ኪዳን ውስጥ ብዙ ጊዜ የሚታዩ በርካታ አጠቃላይ ግቦች እንዳሉት ልብ ልንል ይገባል። ለምሳሌ፤ ዘፀአት ዶክስሎጂያዊ ነው ምክንያቱም እስራኤል ያለማቋረጥ እግዚአብሔርን እንዲያመሰግኑ እና እንዲያመልኩ መርቷታል። ነገር ግን ስለ እግዚአብሔር የሚናገሩትን እውነቶች ደጋግሞ ስለሚያብራራ ስነ-መለኮታዊ ነው። የእስራኤልን ብሔራዊ ሕይወት ለመቅረጽ የተነደፈ በመሆኑ መጽሐፉ በሙሉ ፖለቲካዊ ነው። በተጨማሪም የሐሰት አመለካከቶችን ስለሚቃወም ፖሊሜካል ነው። እስራኤል እግዚአብሔርን እንዴት መታዘዝ እንዳለባት ስለሚገልጽ ሥነ ምግባራዊ ነው። እና ለእግዚአብሔር ታማኝ መሆንን የሚያበረታታ

እና ታማኝነትን ከማሳየት ስለሚያስጠነቅቅ አነሳሽ ነው። እነዚህና ሌሎች ብዙ ተመሳሳይ ግቦች በጥቅሉ የዘፀአት መጽሐፍን በሙሉ ያመለክታሉ።

ዘፀአት እነዚህን እና ሌሎች ባህሪያትን ከበርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት ጋር ቢያካፍልም፤ ሙሴም ዘጸአትን ለመጻፍ ልዩ የሆነ ትልቅ ዓላማ ነበረው። ይህንን የአንድነት ዓላማ በሚከተሉት መስመሮች ማጠቃለል ጠቃሚ ነው፡-

የዘፀአት መጽሐፍ ሁለተኛው ትውልድ የሙሴን በሕይወታቸው ላይ የመቆየትን ሥልጣን እንዲቀበል በመጀመሪያዎቹ የፍልሰታ ትውልዶች ላይ ሙሴ በመለኮት የሾመውን ሥልጣን አረጋግጧል።

ይህ ማጠቃለያ ስለ ዘጸአት የመጀመሪያ ትርጉም ጠቃሚ አቅጣጫ የሚሰጡን ሦስት ነገሮችን ይዳስሳል። በመጀመሪያ፤ መጽሐፉ በአብዛኛው የተጻፈው ስለ ፍልሰቱ የመጀመሪያ ትውልድ እንደሆነ ያስታውሰናል፤ ነገር ግን በተመሳሳይ ጊዜ መጽሐፉ ለሁለተኛው የፍልሰት ትውልድ መጻፉን ያስታውሰናል።

የዘፀአት መጽሐፍ አብዛኛው የሚናገረው ሙሴ እስራኤላውያንን ከግብፅ ባወጣ ጊዜ የተፈጸሙትን ክንውኖች እንደሆነ የሚያውቁ ሁሉ ያውቃሉ። ይህንን ጊዜ “ያ የታሪክ ዓለም” ብለን ልንጠራው እንችላለን። ያም ሆኖ ዘፀአት ስለ መጀመሪያው ትውልድ “ስለዚያ ዓለም” የሚናገረው ነገር ሁሉ የተነደፈው “ዓለማቸው” ብለን ልንጠራው የምንችለውን ሁለተኛውን የስደት ትውልድ ለማነጋገር ነው።

አሁን፤ በጣም ጥቂት የጥንት እስራኤላውያን ማንበብ ይችሉ እንደነበር ማስታወስ ጠቃሚ ነው። ስለዚህ፤ ስለ ሁለተኛው ትውልድ “ተደራሲያን” ስንናገር እያንዳንዱ ወንድ፤ ሴት እና ልጅ የዘፀአትን ቅጂ አንስተው ለራሳቸው አንበበውታል ማለት አይደለም። በተቃራኒው፤ ልክ እንደሌሎች የብሉይ ኪዳን ክፍሎች፤ ሙሴ ዘጸአትን የጻፈው በዋናነት ለእስራኤል መሪዎች ነው። ኢያሱ፤ የጎሳ ሽማግሌዎች፤ ዳኞች፤ እና ካህናቱ እና ሌዋውያን የዘፀአት ቀዳሚ ትኩረት ነበሩ። እናም የመጽሐፉን ይዘት ለቀሪው እስራኤል ማስረከብ እና ማስረዳት የእነዚህ መሪዎች ሃላፊነት ነበር። በዚህ ምክንያት፤ ዘጸአት በቀጥታ የሚያቀርበው ሁለተኛው ትውልድ እንደ አገር ያጋጠሙትን ጉዳዮች ነው።

በተጨማሪም አብዛኛው ሙሴ ለ "ዓለማቸው" የሰጠው ትኩረት ስውር ሆኖ መቆየቱን ልብ ማለት ያስፈልጋል። ያም ሆኖ ሙሴ የጻፈው 'ዓለምን' በአእምሮው ይዞ እንደሆነ እርግጠኛ እንድንሆን የሁለተኛው ትውልድ ግንባር ቀደም ሆኖ ይታያል። ቀደም ብለን እንደተመለከትነው፤ ሁለቱም ዘጸአት 16:35 እና 40:38 ሁለተኛውን ትውልድ ያመለክታሉ። በተጨማሪም በዘፀአት 6:13-27 ላይ ያለው የዘር ሐረግ ታሪክ የአሮን የልጅ ልጅ ወደሆነው ወደ ፊንሐስ ይዘልቃል። እና ሌሎች በርካታ ምንባቦች በተለይ ለሁለተኛው ትውልድ ጠቃሚ የሆኑ ጉዳዮችን እንደሚመለከቱ በኋላ ላይ እንመለከታለን። እነዚህና መሰል ማጣቀሻዎች ሙሴ ይህን መጽሐፍ ሲያቀናብር የመጀመሪያውንም ሆነ ሁለተኛውን የስደት ትውልዶች ግምት ውስጥ እንዳስገባ ያመለክታሉ።

ሙሴ ለዘፀአት ያቀደበትን የመጀመሪያ ዓላማ ማጠቃለያያችን ሁለተኛው ገጽታ ስለ “መጀመሪያው ትውልድ” የተናገረው ነገር ሁሉ “ሁለተኛውን ትውልድ ለመምራት” ተብሎ መጻፉ ነው። ያም ማለት፤ ሙሴ ዘፀአትን የጻፈው የመጀመሪያ፤ ሁለተኛ ትውልድ ተደራሲያኑ ለእግዚአብሔር አገልግሎት እንዲታዘዙ እንደሆነ ሙሉ ስልጣን ያለው መጽሐፍ ነው።

የዘፀአትን መጽሐፍ ስናነብ ሙሴ ታሪካዊ ዘገባውን ለሁለተኛው ትውልድ ጠቃሚ ለማድረግ በጥንቃቄ እንደቀረጸ ግልጽ ይሆናል። ሙሴ በከነዓን ድንበር አብረውት የሰፈሩትን ሰዎች ለማነጋገር በመጀመሪያና በሁለተኛው ትውልድ መካከል ያለውን ብዙ ልዩነት በጥንቃቄ መከታተል ነበረበት። በተለያዩ ጊዜያት እና ቦታዎች እንደኖሩ እና የተለያዩ ፈተናዎች እንዳጋጠሟቸው ያውቃል። ስለዚህ ሙሴ በዘፀአት ላይ የሚገኘውን እያንዳንዱን ክፍል በመካከላቸው የሚግባቡ ነጥቦችን ለማጥፋት በዘዴ ቀርጿል። እነዚህ ግንኙነቶች ቀደምት ተደራሲያኑ በራሳቸው እና በቅድመ አያቶቻቸው መካከል ያለውን ክፍተት እንዲያስተካክሉ አስችሎታል።

ዳራዎች

ሙሴ የመጽሐፉን ስልጣን ለመጀመሪያዎቹ ተደራሲያኑ ግልጽ ያደረጉ ሶስት መሰረታዊ ግንኙነቶችን ፈጠረ። የእርሱ በጣም ቀላል ግንኙነቶች ታሪካዊ ዳራዎችን ያቀፈ ነበር። እነዚህ ምንባቦች ያተኮሩት በዋነኞቹ ተደራሲያን ዕድሎች እና ኃላፊነቶች ታሪካዊ ሥሮች ላይ ነው።

አንዱ የታሪክ ዳራ በዘፀአት 3:8 ላይ እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን የገባው ቃል ኪዳን ከተሰፋው ፍጻሜ ጋር የተያያዘ ነው። በዚህ ጥቅስ ላይ፣ እግዚአብሔር እስራኤላውያንን ከግብፅ እንደሚያወጣቸው “ወተትና ማር ወደምታፈሰው ምድር” እንደሚያመጣ ቃል ገብቷል። ይህ ትንቢት ለሙሴ ተደራሲያን ጠቃሚ ነበር ምክንያቱም በዘመናቸው ፍጻሜውን ለማየት ደርሰዋል።

ሌላ ዓይነት ታሪካዊ ዳራ በእግዚአብሔር ትእዛዛት ውስጥ ለመጀመሪያው ትውልድ እና ለሁለተኛው ትውልድ ቀጣይ ግዴታዎች ይታያል። ለምሳሌ፣ በዘጸአት 20:1-17፣ ሙሴ እግዚአብሔር ለመጀመሪያው ትውልድ አሥርቱን ትእዛዛት እንዴት እንደ ሰጣቸው ዘግቧል። ይህ ክስተት ለሁለተኛው ትውልድ የሞራል ግዴታዎች መሠረት ሆኖ ነበር።

ሞዴሎች

ከታሪካዊ ዳራዎች በተጨማሪ፣ ሙሴ ለታዳሚዎቹ ሊኮርጁዋቸው ወይም ሊጥሏቸው የሚገቡ ታሪካዊ ምሳሌዎችን ሰጥቷል። ይህን አይነት ግንኙነት ለመመስረት፣ ሙሴ በመጀመሪያው ትውልድ እና በሁለተኛው ትውልድ ተደራሲያን መካከል ጉልህ የሆነ መመሳሰልን ለመጠቀም አንዳንድ ምንባቦችን ቀርጿል።

በብዙ ምንባቦች ውስጥ፣ ሙሴ እነዚህን አይነት መመሳሰሎች ተጠቅሞ የመጀመሪያዎቹ ተደራሲያኑ እንዳይቀበሉት አሉታዊ ሞዴሎችን ለመስጠት ነው። ለምሳሌ፣ እስራኤላውያን ወደ ሲና በሚያደርጉት ጉዞ ተደጋጋሚ፣ ዓመፀኛ ማጉረምረም፣ በዘፀአት 15:24፣ 16:2-12 እና 17:3፣ ሁለተኛው ትውልድ ሊቃወመው የሚገባቸውን አሉታዊ ሞዴሎችን ይወክላል።

በአንጻሩ፣ ሙሴ ለተደራሲያኑ አርአያ የሚሆኑ አርአያዎችንም ሰጥቷል። ለምሳሌ፣ እስራኤላውያን በዘፀአት 36:8-38 ውስጥ የእግዚአብሔርን የማደሪያ ድንኳን ግንባታ መመሪያዎችን አከበሩ። ይህም ሁለተኛው ትውልድ በማደሪያው ድንኳን ውስጥ እግዚአብሔርን ሲያገለግል ሊከተለው የሚገባውን መልካም ምሳሌ ያሳያል።

እና ሙሴ ሁለቱንም አዎንታዊ እና አሉታዊ ባህሪያትን የሚያሳዩ የተቀላቀሉ ሞዴሎችን አቅርቧል። እንደ አንድ ምሳሌ፣ በዘጸአት 7:8-13፣ አሮን እግዚአብሔርን ታዝዞ በትሩን በፈርዖን ፊት ጣለ። የእርሱ ታዛዥነት እስራኤላውያን ከግብፅ ነፃ እንዲወጡ አስተዋጽኦ አድርጓል። ነገር ግን፣ በ32:1-35፣ ለሰዎቹ እንዲያመልኩት የወርቅ ጥጃ ሠራ፣ እና አለመታዘዙ የእስራኤልን ከባድ ቅጣት አስከተለ። ይህም ለሁለተኛው ትውልድ ተደራሲያኑ ድብልቅልቅ ያለ ሞዴል ሰጣቸው። መልካሙን እንዲከተሉና ክፉውን እንዲርቁ አሳስቧል።

ቅድመ-ጥላዎች

በሦስተኛ ደረጃ፣ ሙሴ የሁለተኛው ትውልድ ተደራሲያን ታሪካዊ ጥላ ወይም አድናቆት እንዲያገለግል በጥቂት አጋጣሚዎች የእርሱን ታሪክ ቀርጾታል።

ብዙውን ጊዜ በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ትረካ ውስጥ፣ እንደ ዘመናዊው ፊልም እና ሥነ ጽሑፍ፣ ደራሲዎች ቅድመ ጥላን ይጠቀማሉ። ለዚህ ደግሞ በዘፀአት መጽሐፍ ውስጥ መጀመሪያ ላይ ጥሩ ምሳሌ አለን፤ እርሱም ሙሴ ከግብፅ ወጥቶ ወደ ጉድጓዱ ሲደርስ የዮቶርን ሴቶች ልጆች ከእነዚህ

ከፋ እረኞች ሲያድናቸው ወይም ሲታደጋቸው ነው። ጽሑፉም ሙሴን የአዳኝነት ሚና እንደነበረው ያሳያል። ይህ አምላክ በእርሱ በኩል የሚያደርገውን ነገር የሚያመለክት ነው። ወደ ግብፅ ሄዶ የእግዚአብሔርን ሕዝብ ከባርነት ነፃ ያወጣል።

— ዶ/ር ሮበርት ቢቺፕልም፣ ጁኒየር

ይህ ዓይነቱ ግንኙነት በዘፀአት ውስጥ እንደሌሎች የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት አይከሰትም። ነገር ግን በአንዳንድ ሁኔታዎች፣ ሙሴ ያለፉትን ሁኔታዎች ከመጀመሪያዎቹ ተደራሲያን ተሞክሮዎች ጋር በሚመሳሰል መንገድ ገልጿል። እነዚህ ምሳሌዎች ታሪክ በሁለተኛው ትውልድ ዘመን እራሱን እንደሚደግም ያመለክታሉ። ለምሳሌ በዘፀአት 13:18 ላይ እስራኤላውያን “ታጥቀው ለጦርነት ከግብፅ ወጡ። ይህ የአንደኛው ትውልድ ወታደራዊ ዝግጅት ሁለተኛው ትውልድ ወደ ወረራ ለመግባት ዝግጁ ሆኖ እንዴት እንደተዋቀረ የሚያመለክት ነበር።

በተመሳሳይም ዘፀአት 40:34-38 የማደሪያው ድንኳን በትክክል እየሠራ ሳለ እግዚአብሔር ሕዝቡን እየመራ ወደ ሰልፍ ሲወጣ እንደ ጢስ እና እሳት ተገለጠ። ይህ ታሪካዊ እውነታ ከ40 ዓመታት በኋላ የእግዚአብሔር መገኘት የሁለተኛውን ትውልድ ተደራሲያን በእራሳቸው ቀን እንዴት ወደፊት እንደሚመራቸው ገምቷል።

ቀደም ሲል እንዳየነው፣ ሙሴ የአንደኛውን ትውልድ ታሪክ መዝገቡ ለሁለተኛው ትውልድ ዳራ፣ አርአያ እና ምሳሌ ሆኖ እንዲያገለግል ቀርጾታል። ይህን ያደረገው እግዚአብሔርን እንዲያገለግሉ ለመምራት ነው። ነገር ግን ይህ ሁሉ ወደ ሦስተኛው ያመጣናል፣ እና ምናልባትም በጣም አስፈላጊው፣ በዘፀአት የመጀመሪያ ትርጉም ማጠቃለያ ውስጥ አለ። የዘፀአት መጽሐፍ በዋናነት የተዘጋጀው ሙሴ በመጀመሪያው ትውልድ ላይ ያለውን መለኮታዊ ሥልጣን ለማረጋገጥ ሲሆን ይህም ሁለተኛው ትውልድ ሙሴ በሕይወታቸው ላይ የመቆየትን ሥልጣን እንዲቀበል ነው።

አሁን፣ በዘፀአት መጽሐፍ ውስጥ አሮን ብዙ ጊዜ ከሙሴ ጋር እንደሚታይ መጥቀስ አስፈላጊ ነው። ነገር ግን አሮን ሲካተት እንኳን፣ ሁሉም የዘፀአት ክፍል ሙሴ በእነርሱ ላይ ያለውን ቀጣይነት ያለው ስልጣን ለማረጋገጥ ሁለተኛውን ትውልድ ጠሩ። ለሙሴ ሥነ-መለኮታዊ አመለካከቶች፣ የሥነ ምግባር መርሆች፣ ብሔራዊ ፖሊሲዎች እና የመሳሰሉትን መገዛት ነበረባቸው። በዚህ ትምህርት በኋላ፣ ይህ ጭብጥ ምን ያህል የተስፋፋ እንደሆነ በዝርዝር እንመለከታለን። ነገር ግን፣ በዚህ ነጥብ ላይ መጽሐፉ የሙሴን አስፈላጊነት እና በእስራኤል ላይ ያለውን ስልጣን የሚያሳየበትን ሁለት መንገዶችን በአጭሩ እንጠቅሳለን።

በመጀመሪያ፣ ሙሴ በዘፀአት ድራማ ውስጥ ማዕከላዊ መድረክን እንደያዘ ለማየት አስቸጋሪ አይደለም። በእርግጠኝነት፣ የዘፀአት የመጀመሪያዎቹ ሁለት ምዕራፎች ሙሴን ወዲያው አያስተዋውቁትም። በዘጸአት 2:10 ላይ ስሙን ከተማርን በኋላ በመጽሐፉ ውስጥ የሆነው ነገር ሁሉ በሆነ መንገድ ከሙሴ ጋር የተያያዘ ነው። እግዚአብሔር ሕዝቡን ከግብፅ ለማዳን በተዘጋጀ ጊዜ ሙሴን ጠራው። ሙሴ በግብፃውያን ላይ በሚደረግ ተአምራዊ ፍርድ ሁሉ አጋዥ ነበር። የባሕሩ መለያየት የሆነው ሙሴ እግዚአብሔርን ታዝዞ እጁን በውኃ ላይ ሲዘረጋ ነው። እግዚአብሔር ሕዝቡን ከግብፅ ወደ ሲና ተራራ ሲመራ ሙሴ የእስራኤል መሪ ሆኖ አገልግሏል። እግዚአብሔር በሙሴ በኩል ከእስራኤል ጋር ቃል ኪዳንን ገባ። ሙሴ የእግዚአብሔርን ጽላቶች እና የቃል ኪዳኑን መጽሐፍ በእግዚአብሔር ስም አቀረበ። እግዚአብሔር ለሙሴ የማደሪያው ድንኳን መመሪያውን ሰጠው። ሙሴ በሲና ተራራ ግርጌ በእስራኤል ጣዖት አምልኮ ቀውስ ወቅት እግዚአብሔርን አገለገለ። ሙሴም የማደሪያውን ሥራ መራ።

ሁለተኛ፣ የዘፀአት መጽሐፍ ሙሴ በእስራኤል ላይ ያለውን ሥልጣን ደጋግሞ ይገልጻል። መጽሐፉ እስራኤላውያን እንደ ዘጸአት 2:14፤ እና ዘጸአት 2:14፤ 5:21; 15:24; 16:2 እና 3; እና 17:2። ነገር ግን በሌላ ጊዜ፣ እስራኤላውያን እንደ ዘጸአት 4:31፤ በመሳሰሉት ምንባቦች ሙሴ በእነርሱ ላይ ያለውን ስልጣን አምነዋል። 14:31; እና 20:19። እንደ ዘጸአት 6:1-8 እና 10-13፤ በመሳሰሉት ምንባቦች ሙሴን የእስራኤል ሥልጣን መሪ አድርጎ እንደሾመው የእግዚአብሔርን ማረጋገጫ እናገባለን። 24:2; እና 34:1-4። እንደ አንድ ምሳሌ፣ እግዚአብሔር በሲና ተራራ ላይ ለሙሴ የሚመጣውን ቲኦፋኒ ወይም መለኮታዊ ገጽታ የገለጸበትን ዘጸአት 19:9ን አድምጡ፡-

እግዚአብሔርም ሙሴን። ከአንተ ጋር ስነጋገር ሕዝቡ እንዲሰሙ፤ ደግሞም ለዘላለም እንዲያምኑበህ፤ እነሆ በከባድ ደመና እመጣልሃለሁ አለው። ሙሴም የሕዝቡን ቃል ለእግዚአብሔር ነገረ። (ዘጸአት 19:9).

ይህ ክፍል እንደሚያመለክተው፤ እስራኤላውያን ከሙሴ ጋር ሲነጋገሩ ሲሰሙ “ሁልጊዜም በሙሴ እንዲታመኑ” እግዚአብሔር በሲና ተራራ ላይ “በጥቅጥቅ ደመና” ተገለጠ። እዚህ ላይ እንደምናየው፤ ይህ ጥቅስ ዘጸአት የተጻፈበትን ዋና ምክንያት ትኩረትን ይሰባል። የዘጸአት መጽሐፍ ሙሴ በእስራኤል ላይ የመቆየት ስልጣን እንዳለው ያረጋግጣል።

ወንጌላውያን እንደ ዘጸአት ወይም ለዛውም ስለሌላው መጽሐፍ ሲናገሩ፤ ሁሉም በተፈጥሮአዊ ዝንባሌያቸው ቲዎስትሪክት ነው፤ እና እኔ የምለው፤ ሁሉንም ነገር በእግዚአብሔር ዙሪያ ያማከለ እንዲሆን እና እያንዳንዱን መጽሐፍ እና እያንዳንዱን ገጽታ ማለት ነው። መጽሐፍ ሁሉ ስለ እግዚአብሔር ነው። ነገር ግን እንደ እውነቱ ከሆነ፤ የዘጸአትን መጽሐፍ ስትመለከት፤ ያንን ስሜት ሙሉ በሙሉ አታገኝም። እግዚአብሔር አስፈላጊ ነው፤ እና በብዙ መልኩ፤ እግዚአብሔር ዋና ገፅ ባህሪ ነው፤ ቢያንስ እርሱ በሚቆጣጠረው እና በዘጸአት መጽሐፍ የሚናገረውን ታሪክ ይሰራል። እስራኤልን ከግብፅ ያዳኝ እርሱ ነው፤ ህጉን የሚሰጠው እሱ ነው፤ ማደሪያውን የሚሰጥ እርሱ ነው። ነገር ግን በዚያው ልክ በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ ስለነዚያ ክንውኖች የቀረበውን የስነ-ጽሑፋዊ ሥዕላዊ መግለጫ ስትመለከት፤ የሚታገኘው ነገር መጀመሪያ ላይ እንግዳ ሊመስል የሚችል ነገር ነው፤ ነገር ግን እውነት ይመስለኛል፤ ይህም ከአንድ በስተቀር እግዚአብሔር ነው። በዘጸአት መጽሐፍ በሙሴ በኩል ከማድረግ በቀር ምንም አላደረገም። እና እግዚአብሔር በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ ከሙሴ ተለይቶ በግልፅ የሚያደርገው ብቸኛው ነገር እግዚአብሔር አዋላጆችን በመጀመሪያ ምዕራፍ ሲባርክ ነው። እናም በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ የምናገኘው ነገር እግዚአብሔር ተገለጠ እና ለእስራኤል ነገሮችን አድርጓል፤ ነገር ግን ሙሴ ሁል ጊዜ እዚያ አለ፤ ምክንያቱም እሱ እግዚአብሔር የሚሰራበት መሳሪያ ነው። ይህ የሆነበትም ምክንያት ሙሴና ሕይወቱ ገና ስላለፉ፤ ሙሴም እስራኤልን ሊለቅ ስለ ነበር፤ እግዚአብሔር ግን እስራኤልን አይለቅም ነበር። እናም እውነታው የዘጸአትን መጽሐፍ በምታነብበት ጊዜ፤ የምታስተናግደው ሙሴ እስራኤልን ሊለቅ ስለነበረው እውነታ የሚናገረው በሞግብ ሜዳ ላይ እየተጠናቀቀ ያለው መጽሐፍ ነው። ከዚህም ሁሉ የተነሳ፤ የዘጸአትን መጽሐፍ ስንመለከት፤ እስራኤላውያን እነዚህን የመሳሰሉ ጥያቄዎችን እየጠየቁ ነው። ማን ሊመራን ይገባል? እንዴት መምራት አለባቸው? ሊኖራቸው የሚገባቸው ቅድሚያ የሚሰጣቸው ነገሮች ምንድን ናቸው? ሙሴ ሊተወን ሲል በዘመናችን ምን ዓይነት ሥልጣን ልንከተል ይገባል? የዘጸአት መጽሐፍም የተነደፈው ለእነዚህ አይነት ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ነው። እውነታው ግን እግዚአብሔር እስራኤላውያንን ከግብፅ ነፃ አውጥቷቸዋል፤ ነገር ግን በሙሴ አማካኝነት እስራኤልን ከግብፅ ነፃ አውጥቷቸዋል። አዎን፤ እግዚአብሔር ለእስራኤል ሕግን ሰጣቸው፤ እግዚአብሔር ግን ሕግን በሙሴ በኩል ሰጠ። አዎን፤ እግዚአብሔር የማደሪያውን ድንኳን፤ ቅዱስ የጦርነቱን ድንኳን ሰጠ፤ ይህን ግን በሙሴ በኩል አድርጓል። ይህ ደግሞ የዘጸአት መጽሐፍ አጽንዖት ነው። ስለዚህም የዘጸአት መጽሐፍ ለሁለተኛው ትውልድ የሙሴን ሥልጣን ያረጋገጠው በመጀመሪያው ትውልድ የነበረውን እና ሙሴን በእግዚአብሔር ፊት በሕዝቡ ፊት እንዴት ከፍ ከፍ እንዳደረገው በመተረክ ነው፤ እናም በዚህ ክብር ምክንያት ሙሴ በፊት ከፍ ከፍ ሊል ይገባዋል። ሁለተኛው ትውልድ ሊያልፍ ቢሆንም።

— ዶ / ር ሪቻርድ ኤል. ፕራት, ጁኒየር

ከዘጸአት ደራሲነት፤ አጋጣሚ እና የመጀመሪያ ትርጉም ጋር የተያያዙ አንዳንድ የመጀመሪያ ጉዳዮችን ከዳሰስን በኋላ፤ በዘመናዊ አተገባበሩ ላይ ጥቂት አስተያየቶችን መስጠት አለብን። መጽሐፉ በዛሬው ጊዜ ለክርስቶስ ተከታዮች ሊተገበር የሚገባው እንዴት ነው?

ዘመናዊ አተገባበሩ

እንደ ዘፀአት ያለ ውስብስብ መጽሐፍ በዘመናዊ ሕይወት ላይ ስፍር ቁጥር በሌላቸው መንገዶች ሊተገበር ይችላል። ይህንን የምናውቀው እያንዳንዱ ሰው ልዩ ስለሆነ እና የተለያዩ ሁኔታዎች ስለሚያጋጥማቸው ነው። እና በዚህ ትምህርት በኋላ ላይ ዘመናዊ አተገባበርን በጥንቃቄ እንመለከታለን። ነገር ግን በዚህ ነጥብ ላይ፣ ዛሬ ዘፀአትን በሕይወታችን ላይ ተግባራዊ ስናደርግ ሁል ጊዜ ልንወስዳቸው የሚገቡ አንዳንድ አጠቃላይ አመለካከቶችን እንድናስተውል ይረዳናል።

የክርስቶስ ተከታዮች እንደመሆናችን መጠን የዘፀአት መጽሐፍ እኛን እንደሚመለከት እናውቃለን ምክንያቱም የእግዚአብሔር ቃል ነው። ግን በእኛ እና በዋና ተደራሲያን መካከል ጉልህ ልዩነቶች አሉ። እናም በዚህ ምክንያት፣ በዘመናዊ አተገባበር ውስጥ እንዲመራን ሁል ጊዜ ወደ አዲስ ኪዳን መዞር አለብን። አዲስ ኪዳን 240 ጊዜ ዘፀአትን በመጥቀስ መመሪያ ይሰጠናል። ነገር ግን አንድ የአዲስ ኪዳን ክፍል በተለይ ጠቃሚ ነው። 1ኛ ቆሮንቶስ 10:1-5 ሐዋርያው ጳውሎስ እንዲህ ሲል ጽፏል።

ወንድሞች ሆይ፥ ይህን ታውቁ ዘንድ እወዳለሁ። አባቶቻችን ሁሉ ከደመና በታች ነበሩ ሁሉም በባሕር መካከል ተሻገሩ፤ ሁሉም መሬትን ይተባበሩ ዘንድ በደመናና በባሕር ተጠመቁ፤ ሁሉም ያን መንፈሳዊ መብል በሉ ሁሉም ያን መንፈሳዊ መጠጥ ጠጡ፤ ይከተላቸው ከነበረው ከመንፈሳዊ ዓለት ጠጥተዋልና፤ ያም ዓለት ክርስቶስ ነበረ። እግዚአብሔር ግን ከእነርሱ በሚበዙት ደስ አላለውም፤ በምድረ በዳ ወድቀዋልና። (1 ቆሮንቶስ 10:1-5).

እዚህ ላይ እንደምንመለከተው ጳውሎስ በዘፀአት መጽሐፍ ውስጥ የተገለጹትን በርካታ ክንውኖች ጠቅሷል። አሁን ግን ምንባቡ ሲቀጥል 1ኛ ቆሮንቶስ 10:11 ተመልከት።

ይህም ሁሉ እንደ ምሳሌ ሆነባቸው፥ እኛንም የዘመናት መጨረሻ የደረሰብንን ሊገሥጽን ተጻፈ። (1ቆሮንቶስ 10:11).

እነዚህ ጥቅሶች አንድ ላይ ሆነው የዘፀአት መጽሐፍ ለክርስቶስ ተከታዮች ያለውን ጠቀሜታ በግልፅ ያረጋግጣሉ። ጳውሎስ እንደተናገረው “ይህም እንደ ምሳሌ ሆኖባቸው ነበር። እነርሱም “ለእኛ ማስጠንቀቂያ ሆነው ተጽፈዋል። እዚህ ላይ የጳውሎስ ቃላት ዘፀአት የተጻፈው ስለ “ዚያ ዓለም” ብቻ ሳይሆን “ለዓለም” ብቻ ሳይሆን “ለዓለማችን” ተብሎ እንደተጻፈም እንድንገነዘብ ይረዳናል። ከዚህ ትምህርት አንጻር ሲታይ፣ የዘፀአት መጽሐፍ የተነደፈው የመጀመሪያዎቹን ተደራሲያን ለመምራት ብቻ አይደለም። ለክርስቶስ ተከታዮችም “ለእኛ” ታስቦ ነበር።

ሐዋርያው የክርስቶስ ተከታዮችን ዓለም የገለጸበትን መንገድ አድምጡ። እኛ “የዘመናት ፍጻሜ የደረሰን” ነን። “ፍጻሜ” የሚለው ቃል የተተረጎመው τέλος (ቴሎስ) ከሚለው የግሪክ ቃል ሲሆን እርሱም ዘወትር “መጨረሻ” ወይም “ግብ” ተብሎ ይተረጎማል። ክርስቲያኖች የእግዚአብሔር የታሪክ እቅድ በክርስቶስ ወደ ፍጻሜው ወይም ግቡ ላይ በሚደርስበት ዘመን ይኖራሉ። በጋራ ሥነ-መለኮታዊ አነጋገር፣ ኢየሱስን የምንከተል በታሪክ “የፍጻሜ ዘመን” ወይም “የመጨረሻ” ዘመን ውስጥ እንኖራለን።

የጳውሎስን ሐሳብ ለመረዳት በክርስቶስ ወደ ማዳን ስንመጣ የጉዞ አካል እንደምንሆን ልንገነዘብ ይገባል። መሬት እና እስራኤላውያን ከግብፅ ባርነት እና የጭቆና አገዛዝ ወደ ነፃነት እና በእግዚአብሔር ተስፋይቱ ምድር ባደረጉት ጉዞ ወደ "የመጨረሻው ዘመን" ገብተናል።

አዲስ ኪዳን በአጠቃላይ የፍጻሜ ዘመን ወይም በክርስቶስ የመጨረሻው ዘመን በሦስት ዋና ዋና ደረጃዎች እንደሚገለጥ ያስተምራል። ስለዚህ፣ ከመጽሐፍ ቅዱሳዊ እይታ፣ ይህ የሙሴ እና የእስራኤል ጉዞ የመጨረሻ ምዕራፍ የጀመረው ክርስቶስ በምድራዊ አገልግሎቱ ወቅት መንግስቱን ሲመረቅ ነው። በዘፀአት መጽሐፍ ውስጥ ያለው የሙሴ እና የእስራኤል ጉዞ ከክርስቶስ ጋር አንድ ሆነን ስንኖር በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ መንግሥቱ በሚቀጥልበት በዚህ የመጨረሻ ዘመን ወደፊት ይሄዳል። በመጨረሻም፣ ልክ ሙሴና እስራኤል ከግብፅ ወደ ተስፋይቱ ምድር እንደተጓዙ፣ በክርስቶስ የምናደርገው ጉዞ የመጨረሻው ቀን በመንግሥቱ ፍጻሜ የሚያበቃው፣ በክብር ምጽአቱ፣ ወደ አዲስ ሰማይና አዲስ ምድር የምንገባበት ይሆናል።

ስለዚህ፣ 1ኛ ቆሮንቶስ 10 እንደሚያመለክተው፣ በዘፀአት ውስጥ ያለውን እያንዳንዱን ጭብጥ በክርስቶስ የመጨረሻ ቀን ምረቃ፣ ቀጣይነት እና ፍጻሜ አንፃር ለዘመናችን ክርስቲያኖች ልንጠቀምበት ይገባል።

እነዚህን ግንኙነቶች በበርካታ መንገዶች ማድረግ እንችላለን። ለምሳሌ፣ ዘጸአት እንደሚነግረን እስራኤል በሲና ተራራ በሙሴ ከእግዚአብሔር ጋር ቃል ኪዳን እንደገቡ ነው። በተመሳሳይም ክርስቲያኖች በክርስቶስ ወደ አዲሱ ቃል ኪዳን ይገባሉ። ነገር ግን ይህ አዲስ ኪዳን በክርስቶስ የመጀመሪያ መምጣት ጀመረ፣ አሁን ይቀጥላል፣ እና በክርስቶስ ሁለተኛ መምጣት ይጠናቀቃል።

እንደ ሌላ ምሳሌ፣ ዘጸአት እግዚአብሔር በሙሴ ዘመን በድንኳኑ ውስጥ እንደነበረ ዘግቧል። አዲስ ኪዳን የእግዚአብሔር መገኘት በክርስቶስ የበለጠ እንደሆነ ያስተምራል። ኢየሱስ ራሱ በመንግሥቱ ምረቃ በመካከላችን ያደረገ የእግዚአብሔር መገኘት ነው። በመንግሥቱ ቀጣይነት፣ መንፈስ ቅዱስ አሁን በግለሰብ አማኞች እና በቤተክርስቲያን ውስጥ ይኖራል። እና በታሪክ ፍጻሜ ላይ፣ አዲስ ፍጥረት የተቀደሰ ማደሪያው ሲደረግ የእግዚአብሔር ክብር ሁሉንም ነገር ይሞላል።

ዘጸአት እግዚአብሔር በሙሴ ዘመን በጠላቶቹ ላይ የተሸነፈበትን ድልም ያሳያል። አዲስ ኪዳን ደግሞ ክርስቶስ ኃጢአትንና ሞትን እንደሚያሸንፍ ያስተምራል። ክርስቶስ የዚህን ሸንፈት የመጨረሻ ደረጃ የጀመረው በመጀመሪያው ምጽአቱ እንደ እግዚአብሔር ኃይል ተዋጊ ነው። ቤተክርስቲያን በመንፈሳዊ ጦርነት የእግዚአብሔርን ሙሉ የጦር ትጥቅ በመልበስ አሁን ክርስቶስን ትከተላለች። እናም በክብር ሲመለስ፣ ክርስቶስ በእግዚአብሔር ጠላቶች ላይ የሚያደርገውን ታላቅ የጠፈር ጦርነት ያጠናቅቃል።

በተጨማሪም በዘፀአት ላይ እስራኤላውያን ወደ ተስፋይቱ ምድር ከእግዚአብሔር ወደ ርስታቸው አመሩ። የእግዚአብሔርን መንግሥት በምድር ላይ ለማስፋፋት የመጀመሪያ እርምጃቸው ይህ ነበር። አዲስ ኪዳን ክርስቲያኖች በክርስቶስ ርስታቸውን እንደሚያገኙ ያስተምራል። በመንግሥቱ ምረቃ ወቅት ክርስቶስ ራሱ ርስቱን አረጋገጠ። እንደ ክርስቲያኖች ዛሬም በመንፈስ ቅዱስ የወርስ ክፍያ መደሰትን እንቀጥላለን። ክርስቶስም ሲመለስ እርሱ - እኛም በእርሱ - ሁሉን ይወርሳሉ።

እነዚህ እና ሌሎች ሰፊ ግንኙነቶች የዘፀአት ታላቅ ትኩረት በሙሴ የመቆየት ሥልጣን ላይ አሁንም በክርስቶስ ውስጥ እንዴት እንደሚሠራ ያብራራሉ። ባጭሩ፣ ዘጸአት ቀደምት ተደራሲያኑን ለሙሴ ሥልጣን ታማኝ ሆነው እንዲቀጥሉ እግዚአብሔር በዘመናቸው እያደረገ ካለው ነገር አንጻር ጠራ። እናም ዘጸአት አሁን እግዚአብሔር በክርስቶስ ባደረጋቸው፣ እያከናወነ ባለው እና በሚፈጽመው ብርሃን ለሙሴ ስልጣን ታማኝ እንድንሆን ጠርቶናል።

ስለ ዘፀአት መጽሐፍ አንዳንድ የመጀመሪያ ሐሳቦችን ከዳሰስን በኋላ፣ በዚህ ትምህርት ወደ ሁለተኛው ዋና ርእሳችን ማለትም የመጽሐፉን አወቃቀር እና ይዘት እንሸጋገር።

አወቃቀርና ይዘት

የዘፀአት መጽሐፍ ብዙ የተለያዩ ገጽ-ባህሪያትን፣ መቼቶችን እና ሁኔታዎችን የያዘ አርባ ምዕራፎች አሉት። እንደ ትረካ፣ መዝሙር፣ የዘር ሐረግ፣ ዝርዝር፣ ህግጋት፣ ንግግሮች፣ ጸሎቶች እና መመሪያዎች ያሉ የተለያዩ ስነ-ጽሁፋዊ ቅርጾችን እናገኛለን። እና እነዚህ ውስብስብ ነገሮች አንዳንድ ጊዜ ዋና ዋና ክፍሎችን፣ ክፍሎችን እና የመጽሐፉን ትናንሽ ክፍሎችን ለመለየት አስቸጋሪ ያደርጉታል። ስለዚህ፣ ዘፀአት በብዙ መንገዶች ሊገለጽ ይችላል ብሎ መናገር ተገቢ ነው። ነገር ግን የመጽሐፉን የመጀመሪያ ዓላማ ስናስታውስ የመጽሐፉ መሠረታዊ አወቃቀር እና ይዘቱ አስቸጋሪ አይደለም።

የዘፀአት መጽሐፍ ሁለት ዋና ዋና ክፍሎች አሉት። የመጀመሪያው አጋማሽ፣ በ1:1–18:27፣ በሙሴ እና እስራኤላውያን ከግብፅ ወደ ሲና ተራራ ነፃ መውጣታቸው ላይ ያተኮራል። ሁለተኛው አጋማሽ፣ በ19:1–40:38፣ ሙሴ እና እስራኤል በሲና ተራራ ላይ ለከነዓን ስላደረጉት ዝግጅት ይመለከታል።

በተለይም እነዚህ ሁለት ዋና ዋና ክፍሎች በሙሴ የመቆየት ሥልጣን ላይ በሁለተኛው የፍልስት ትውልድ ላይ እንዴት እንደሚያተኩሩ እንመለከታለን። በሙሴ እና እስራኤል ከግብፅ ወደ ሲና ተራራ ነፃ መውጣታቸውን እንጀምር።

ከግብጽ ነጻ መውጣት (ዘጸአት 1:1–18:27)

ሙሴ እና እስራኤላውያን ከግብፅ ነፃ መውጣታቸው የሚጀምረው እስራኤል ከመዳኑ በፊት በሙሴ ሥልጣን ላይ በማተኮር ነው። ይህንንም በዘጸአት 1:1-4:31 እናገኛለን። ከዚያም፣ በ5:1–18:27፣ ሙሴ ያተኮረው በእስራኤል ነጻ በወጡበት ወቅት በተከናወኑት ነገሮች ላይ ነው። በመጀመሪያ ዘፀአት የሚነግረን እስራኤላውያን ነፃ ከመውጣታቸው በፊት ስለተፈጸሙት ክንውኖች የሚነግረንን እንመልከት።

ከአርካት መውጣት የነበረው ሁኔታ (1:1–4:31)

ከእስራኤል ነጻ መውጣት በፊት ያሉ ክስተቶች በሁለት ክፍሎች ሊከፈሉ ይችላሉ። በመጀመሪያ፣ የሙሴ ልደት እና አስተዳደግ በ1:1 ይጀምራል እና እስከ 2:10 ይደርሳል። ይህንን በመከተል፣ በ2:11–4:31 ላይ ስለ ሙሴ መሪነት በእስራኤል ላይ መነሳቱን እንማራለን። በሙሴ ልደት እና አስተዳደግ ታሪክ እንጀምራለን።

የሙሴ ልደትና አስተዳደግ (1:1–2:10). እነዚህ ጥቅሶች ሙሴ ወጣትነቱን ያሳለፈው በግብፅ አደባባይ ከመሆኑ የተነሣ በእርሱ ሥልጣን ላይ የሚነሱትን ማንኛውንም ተቃውሞ ይናገራሉ። ታሪኩ ሲጀምር ፈርዖን በእስራኤል ቁጥር እየጨመረ በመምጣቱ አመጽ ፈራ። የእስራኤልን ሕዝብ ለመቆጣጠር ሦስት ብልህ ዕቅዶችን ነድፎ ነበር። ነገር ግን ከባድ የጉልበት ሥራ መጫካ አልተሳካም። አዋላጆች እስራኤላውያንን ሲወለዱ እንዲገድሉ የሰጠው ትእዛዝ አልተሳካም። ከሁሉም በላይ ደግሞ፣ እስራኤላውያን ወንዶች ልጆች በአባይ ወንዝ ውስጥ እንዲሰምጡ የሰጠው ትእዛዝ ከሸፈነ።

በእነዚህ ክፍሎች ሁሉ አስቂኝ ነገር ይሰራል። ነገር ግን የፈርዖን ሴት ልጅ ሙሴን ከአባይ ወንዝ በማዳን የመጨረሻውን እቅዱን ስታከሽፍ በጣም የሚያስቅ ነው። ከዚያም በ2:10 የፈርዖን ልጅ ለሙሴ፣ “ከውኃው ውስጥ አውጥቼዋለሁ” ብላ ስሙን ሰጠችው። አሁን፣ በግብፅ ቋንቋ “ሙሴ” ማለት በቀላሉ “ልጅ” ማለት ሲሆን ይህም ለብዙ ሰዎች ሙሴ የንጉሣዊ ቤተ መንግሥት አባል እንደነበረ ያሳያል። የፈርዖን ልጅ ግን ሙሴ የሚለውን ስም የመረጠችው ሽህዌ (ማሻሻ) ከሚለው የዕብራይስጥ ግስ ጋር ስለሚመሳሰል እንደሆነ በግልጽ አስረድታለች። ስለዚህ፣ በታማኝ እስራኤላውያን ጀርባ፣ የሙሴ ስም የፈርዖን ልጅ መሆኑን አያመለክትም። ከዚህ ይልቅ ሙሴ የሚለው ስም

እስራኤላውያንን ለመጉዳት ያደረገው ሙከራ እንዴት እንዳልተሳካ በማሳሰብ በፈርዖን ላይ ተሳለቀበት።

ወደ መሪነት መምጣቱ (2:11-4:31). እስራኤላውያን ከግብፅ ነፃ ከመውጣታቸው በፊት ያለው የሁኔታዎች ትረካ ከሙሴ መወለድ እና አስተዳደግ ወደ ሙሴ በእስራኤል ላይ መሪነት ስለመነሳቱ ጥያቄዎች ዘራል 2:11-4:31።

በዘፀአት 2:14 ላይ አንድ እስራኤላዊ ባሪያ ከሙሴ ጋር ቀረበና “አንተን በእኛ ላይ አለቃና ፈራጅ ያደረገህ ማን ነው?” ሲል ጠየቀው። ይህ ክፍል ሙሴ የእስራኤል ሥልጣን ያለው መሪ የሆነው እንዴት እንደሆነ በማብራራት ለዚህ ጥያቄ መልስ ይሰጣል። ለእስራኤላውያን ጥያቄ መልሱ ባለ ስድስት እርከን ቺዝም ውስጥ ይገኛል፤ ይህ ጽሑፋዊ መዋቅር ቀደምት እና በኋላ ያሉት ክፍሎች ትይዩ ወይም ሚዛናዊ በሆነ መንገድ ነው።

በመጀመሪያ፣ በዘፀአት 2:11-15 ላይ የሙሴ ከግብፅ መሸሽ ሙሴን የእስራኤላዊውን ባሪያ ለመከላከል ግብፃዊውን ስለገደለ ከግብፅ እንደሸሸ በማስረዳት የእስራኤል መሪ መሆኑን አረጋግጧል።

ሁለተኛ፣ ሙሴ ከምድያማውያን ቤተሰብ ጋር ተቀላቀለ በ2:16-22። ቁጥር 22 የሙሴ ልጅ ስም “ጌርሳም” እንደነበረ ይናገራል። ይህ ምንባብ እንደሚያብራራው፣ ይህ ስም “በዚያ ያለ እንግዳ” የሚል ፍቺ ካለው የዕብራይስጥ አገላለጽ ይመስላል። ይህ ስም ሙሴ በምድያማውያን መካከል እንደ ባዕድ ሆኖ እንደተሰማው ያሳያል። በሌላ አነጋገር፣ እውነተኛውን እስራኤላዊ ማንነቱን ፈጽሞ አልዘነጋም።

ሦስተኛው ክፍል፣ በዘፀአት 2:23-25 ውስጥ፣ እግዚአብሔር የቃል ኪዳንን መታሰቢያ ያመለክታል። በዚህ ክፍል ውስጥ፣ እስራኤላውያን ለእርዳታ ጮኹ፣ እና እግዚአብሔር ለእስራኤል አባቶች የገባውን ቃል በማስታወስ ምላሽ ሰጠ።

አራተኛው ክፍል ካለፈው ክፍል ጋር ይዛመዳል ምዕራፍ 3:1-4:17፣ በሚቃጠል ቁጥቋጦ ውስጥ እግዚአብሔር ለሙሴ የሰጠውን ተልእኮ ይናገራል። እዚህ፣ የሙሴ አመራር የተረጋገጠው እግዚአብሔር እስራኤልን ከግብፅ አውጥቶ ወደ ተስፋይቱ ምድር እንዲያመጣ ሙሴን በመጥራት ከእስራኤል አባቶች ጋር የገባውን ቃል ኪዳን በማስታወሱ ነው።

አምስተኛው ክፍል፣ በዘፀአት 4:18-26 ውስጥ፣ ሙሴ ከምድያማውያን ቤተሰቡ ጋር በነበረበት ወቅት ከነበረው ሁለተኛ ክፍል ጋር ይዛመዳል። ይህ ክፍል ሙሴ ከምድያማውያን ቤተሰቡ የወጣበትን ሁኔታ ይገልጻል። ምንባቡ እንደገና በጌርሳም ላይ ያተኩራል ምክንያቱም ሙሴ አልገረዘውም። በዚህ ክፍል፣ በዘፍጥረት 17:10-14 እግዚአብሔር ከአብርሃም ጋር በገባው ቃል ኪዳን መሰረት ሙሴን ሊገድለው ዛቸው። ነገር ግን ይህ ክስተት አምላክ የሙሴን አመራር እንደሚደግፍ አሳይቷል። ይህን የምናውቀው የሙሴ ምድያማዊት ሚስት ሲፓራ ጌርሳምን በገረዘች ጊዜ እግዚአብሔር ምሕረትን ስለሰጠ ነው።

እና በመጨረሻም፣ ሙሴ ከግብፅ ከፊተኛ ሸሽት ጋር በሚመጣጠን መልኩ፣ ዘጸአት 4:27-31 ሙሴ ከአሮን ጋር ወደ ግብፅ መመለሱን ዘግቧል። የሙሴ ወደ አመራር መምጣት እዚህም የተረጋገጠ ነው። 4:31 ላይ እስራኤላውያን ሙሴን ስለላካቸው እግዚአብሔርን አምነው ያመልኩ እንደነበር እንማራለን።

ስማ፣ ሁላችንም ተረት የምንናገርበት መንገድ፣ ማንም ሰው ታሪክን በሚናገርበት መንገድ፣ መጀመሪያ እና መጨረሻ አለ፣ ወደላይ መምራት አለ፣ መዘርም አለ፣ እናም ከዚህ የሚወርድ አመራር አለ፣ እና ያ ሚዛናዊ ይሆናል... በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ትረካ ውስጥ ይህን የመሰለ የተመጣጠነ አወቃቀፍን ስናገኝ መደነቅ የለብንም። እንደ እውነቱ ከሆነ፣ በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ትረካ ውስጥ ለማግኘት የምንጠብቀው ነገር ነው። መጽሐፍ ቅዱሳዊ ተረቶች፣ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ተራኪዎች የእነርሱን ነገር እየፈጠሩ አይደሉም። በዚህ መንገድ በሥነ ጥበባት እንዲሠራ ለማድረግ ቁሳቁሳቸውን እየተጠቀሙ አይደሉም። ተረቶች የምንናገረው በዚህ መንገድ ብቻ ነው እና እሱን ለማግኘት እንጠብቃለን። እና እሱን ለማግኘት መጠበቅ፣ የትረካ ሴራ እንዴት

እንደሚሰራ ማወቅ፤ ምን መመልከት እና ምን መፈለግ እንዳለብን በተመለከተ መሳሪያ ይሰጠናል።

— ዶክተር ጎርደን ኤች. ጆንስተን

ሙሴን እና እስራኤላውያንን ከግብፅ ነፃ መውጣታቸውን ከተመለከትን በኋላ፤ እስራኤላውያን ነጻ መውጣታቸው በፊት ወደ ሙሴ እንቅስቃሴ ዘፀአት 5:1-18:27 እንመለስ።

በነጻ መውጣት ጊዜ (5:1-18:27)

ሙሴ እስራኤላውያን ባዳነበት ወቅት ያከናወናቸው ተግባራት የጀመረው በዘፀአት 5:1-13:16 በግብፅ በነበረበት ጊዜ ነው። ይህንንም ተከትሎ፤ የሙሴን መሪነት ከግብፅ ወደ ሲና ተራራ ያደረገውን ጉዞ በዘፀአት 13:17-18:27 እንማራለን። ሙሴ በግብፅ የነበረውን ጊዜ እንመልከት።

በግብጽ አገር (5:1-13:16). ሙሴ በግብፅ ያሳለፈበት ወቅት በሙሴ ላይ ለተነሱት ተቃውሞዎች መልስ ይሰጣል፤ ምክንያቱም በግብፅ ያደረገው የመጀመሪያ ጥረት ሳያውቅ በእስራኤላውያን ላይ መከራ እንዲደርስ አድርጓል።

5:1-6:27 ላይ፤ እስራኤል የሙሴን አመራር አለመቀበል፤ የሙሴን ልቅሶ እና የእግዚአብሔርን ማረጋገጫ የሚያካትቱ ሁለት ተመሳሳይ ቅደም ተከተሎችን እናነባለን። የመጀመሪያው ቅደም ተከተል በ5:1-6:8 ይታያል። እስራኤላውያን ፈርዖንን ስላበሳጩባቸው ሙሴ ንቀውታል። ሙሴ በትሕትና አዘነ። እግዚአብሔርም እስራኤልን እንዲመራ ስለ ጥሪው አረጋገጠ።

ሁለተኛው ቅደም ተከተል፤ በ6:9-27፤ ተመሳሳይ ንድፍ ይከተላል። ነገር ግን እስራኤላውያን ሙሴን ሁለተኛ ውድቅ ማድረጋቸውን እና የሙሴን ሁለተኛ ልቅሶ ተከትሎ፤ የእግዚአብሔር ማረጋገጫ የመጣው በዘር ሐረግ ነው። ምዕራፍ 6:13-27 የሙሴንና የአሮንን የዘር ሐረግ ከቅድመ አያታቸው ከሌዊ እስከ የአሮን የልጅ ልጅ ፊንሐስ ድረስ ያሳያል። ሌዊ በእርግጥ ከእስራ ሁለቱ የእስራኤል አባቶች አንዱ ነበር። እና፤ ፊንሐስ፤ በዘኁፋፍ 25 እና 31 መሠረት፤ በሁለተኛው ትውልድ ዘመን እስራኤላውያንን እግዚአብሔርን በታማኝነት እንዲያገለግሉ መርቷቸዋል። እዚህ ላይ፤ እግዚአብሔር ሙሴና አሮን ከያዕቆብ ነገዶች የተወለዱ እውነተኛ እስራኤላውያን መሆናቸውን ለሁለተኛው ትውልድ አረጋግጦላቸዋል። እናም በፊንሐስ ውስጥ፤ የሙሴን እና የአሮንን ታማኝ ውርስ በራሳቸው ማየት ቻሉ እና እነዚህ ሰዎች እንዲመሩ በእግዚአብሔር የተጠሩ መሆናቸውን አረጋግጠውላቸዋል።

ይህ ወደ ሁለተኛው ዋና የሙሴ በግብጽ ወደነበረው እንቅስቃሴ ያመጣናል። በዘፀአት 6:28-13:16 የእግዚአብሔር ተአምራዊ ፍርድ በግብፅ ላይ። እነዚህ ምዕራፎች እግዚአብሔር በግብፃውያን ላይ ባደረገው ከተፈጥሮ በላይ በሆነው የፍርድ ድርጊቶች ውስጥ የተጫወተውን ወሳኝ ሚና በመጥቀስ የሙሴን ሥልጣን አረጋግጠዋል።

የአባቦች መግቢያ ፍርድ 6:28-7:13 ላይ ይታያል። የአሮን በትር በተአምራዊ ሁኔታ ወደ እባብ ተለወጠ እና በፈርዖን አስማተኞች የተፈጠሩትን እባቦች በመዋጥ የእግዚአብሔርን ኃይል በግብፅ ላይ አሳይቷል። ከዚህ የመግቢያ ተአምር በኋላ፤ በዘፀአት 7:14-10:29 ተከታታይ ዘጠኝ ፍርዶች ታይተዋል። እነዚህ ዘጠኝ ፍርዶች በሦስት ተከታታይ ክፍሎች እኩል ይከፈላሉ፤ እያንዳንዱም የሚጀምረው ሙሴ በአባይ ወንዝ ፈርዖንን በመጋፈጥ ነው።

የመጀመሪያው ተከታታይ ከ7:14-8:19 ይካሄዳል። ውኃ ወደ ደም የመለወጥ ተአምራትን፤ እንቁራራቶችን ምድሩን የሚሸፍኑት፤ ከአፈር የሚወጡትን ትንኞች ያጠቃልላል። ሁለተኛው ተከታታይ ከ8:20 እስከ 9:12 ያለው ሲሆን የዝንቦች መቅሰፍት፤ በግብፃውያን ከብቶች ላይ መቅሰፍት እና የእባጭ ደዌን ያጠቃልላል። ሦስተኛው

ተከታታይ ከ9:13-10:29 ይካሄዳል። የበረዶ የአንበጣ እና የጨለማ ፍርድን ያካትታል። በእነዚህ ሁሉ ተአምራዊ ፍርዶች ውስጥ ሙሴ የተጫወተው ወሳኝ ሚና የእስራኤል መሪ የመሆኑን ሥልጣኑን ያረጋግጣል። በመጨረሻም፣ የመጨረሻው የፋሲካ ፍርድ ይህንን ክፍል በ11:1-13:16 ይዘጋል። እግዚአብሔር በግብፅ የነበረውን የበኩር ወንድ ልጅ ከገደለ በኋላ ፈርዖን በመጨረሻ እስራኤላውያንን ለቀቃቸው።

እስራኤላውያን በግብፅ ነፃ በወጡበት ወቅት የተከናወኑትን ሁኔታዎች ከተመለከትን፣ በዘጸአት 13:17-18:27 ከግብፅ ወደ ሲና ተራራ በተጓዘበት ጉዞ እግዚአብሔር የሙሴን ሥልጣን ያጸደቀበትን መንገድ እንሸጋገር።

የምድረ በዳ ጉዞ (13:17-18:27). አሁን፣ እስራኤላውያን ወደ ሲና በተጓዙበት ወቅት ያጋጠሟቸው ችግሮች ቢኖሩም፣ እስራኤል ግብፅን ሳይዘጋጁ እንዳልለቀቁ ልብ ማለት ያስፈልጋል። ዘጸአት 13:18 እስራኤላውያን ግብፅን ለቀው ‘ለጦርነት ታጥቀው’ እንደነበር በግልጽ ይነግረናል። ከዚህ ወታደራዊ ጭብጥ አንፃር፣ ይህ ክፍል በሙሉ ከሌሎች ሕዝቦች ጋር በተፈጠረው ግጭትና ለእስራኤላውያን ሠራዊት የውሃና የምግብ ፍላጎት ያለው ሁኔታን ያሳያል።

የእስራኤል የጦርነት ሰልፍ በአራት ዋና ዋና ክፍሎች የተከፈለ ነው። የመጀመሪያው ክፍል በ13:17-15:21 ያለውን የሙሴን ስልጣን በባሕር መረጋገጥን ይመለከታል። በዘጸአት 14:31 ላይ፣ እስራኤላውያን ባህሩን በደረቅ ምድር ከተሻገሩ በኋላ፣ የሙሴን የጽድቅ ማረጋገጫ እናነባለን።

እስራኤልም እግዚአብሔር በግብፃውያን ላይ ያደረጋትን ታላቁቱን እጅ አዩ፣ ሕዝቡም እግዚአብሔርን ፈሩ፣ በእግዚአብሔርም በባሪያውም በሙሴ አመኑ። (ዘጸአት 14:31).

ይህ ቁጥር የዚህን ክፍል ዋና ዋና ነጥቦች በኃይል ያቀርባል። የእስራኤል ሠራዊት “እግዚአብሔርን እግዚአብሔርን ፈሩ በእርሱም ታመኑ። በተጨማሪም ‘በባሪያው በሙሴ’ ታምነዋል። እርግጥ ነው፣ መልእክቱ ለመጀመሪያዎቹ የዘፀአት ተደራሲያን ግልጽ ነበር። እነርሱም በዘመናቸው በእግዚአብሔርና በሙሴ መታመን ነበረባቸው።

ከዚህ በኋላ፣ በ15:22-27 የእስራኤል ጦር ወደ ሹር ምድረ በዳ ዘመቱ። በሹር ምድረ በዳ፣ ሕዝቡ ያገኘው ውኃ የማይጠጣ በመሆኑ በሙሴ ላይ በማጥረምረም የሙሴን ሥልጣን ተገዳደረው። ስለዚህ፣ እግዚአብሔር ውኃውን የሚፈውስ እንጨት በማቅረብ ሙሴን የእስራኤል መሪ አድርጎ ከፍ አድርጎታል።

በሦስተኛው ክፍል፣ እስራኤላውያን በምዕራፍ 16:1-36 ወደ ሲን በረሃ ደረሱ። በሲን ምድረ በዳ፣ እስራኤላውያን በሙሴና በአርን ላይ በማጥረምረም የሙሴን አመራር ተቃወሙ። ነገር ግን በዚህ ጊዜ፣ በቁጥር 7፣ ሙሴ በእውነቱ በእግዚአብሔር ላይ እያገረመረሙ እንደሆነ ተናገረ። እግዚአብሔርም ለእስራኤል ድርጭትን በመስጠትና በየጊዜው መና በመስጠት ሙሴን አጸደቀው።

እግዚአብሔር በምድረ በዳ የሕዝቡን ፍላጎት በማሟላት የሙሴን ሥልጣን አረጋግጧል። በሙሴና በጌታ ላይ ቢያገረመርሙም እግዚአብሔር በቸርነቱ ከዓለት ውኃን ሰጣቸው ከሰማይም መና ሰጣቸው ይህ ሁሉ የሆነው ለእነርሱ በአባትነት ብቻ ሳይሆን ሙሴ መሆኑን ለማረጋገጥም ጭምር ነው። በእርግጥ እርሱ ነው የላከው... እኛ ብዙውን ጊዜ እንደ ክርስቲያኖች ሰውን ስለማመን፣ እምነትን በሰው ላይ ስለማሳየት አናስብም፣ ነገር ግን ሕዝቡ በእምነት ብቻ ሳይሆን እምነቱን እንዲያደርግ የተጠራበት ጉዳይ ነው። ጌታ፣ ነገር ግን በዚህ ጉዳይ ላይ እንደ ጌታ መሳሪያ እና ወኪል በሙሴ በኩል ሠራ። በቀይ ባህር ጀርባም እግዚአብሔር በግብፅ ሠራዊት ላይ ታላቅ ድል ባደረገ ጊዜ በባሕር ውስጥ ሲያልፍ አይተናል። በዚያም በባሕር ዳር ሕዝቡ ደስ ብሎአቸው እግዚአብሔርን አመሰግኑ፣ በእግዚአብሔርና በሙሴም አመኑ ይላል።

— ፕሮፌሰር ቶማስ ኢገር

እስራኤል የዘመተበት አራተኛውና የመጨረሻው ቦታ በዘፀአት 17:1-18:27 ውስጥ ረፊዲም ነበር። ይህ በአንጻራዊነት ረዥም ክፍል በሦስት ክፍሎች ይከፈላል። በመጀመሪያ፣ በዘጸአት 17:1-7፣ ሰዎች ስለ ውሃ እንደገና ሲያጉረመርሙ እግዚአብሔርን ፈተኑት። በምላሹ፣ እግዚአብሔር ሙሴን ከእርሱ ጋር ወደ ሲና ተራራ ሽማግሌዎችን እንዲወስድ አዘዘው። በዚያም እግዚአብሔር ሙሴን ድንጋይ እንዲመታ አዘዘው ውኃም ወጣ። ይሁን እንጂ ይህ ተአምር ቢሆንም እስራኤላውያን ከእግዚአብሔር ጋር ይበልጥ ተጣሉ። በቁጥር 7 ላይ “ኔታ በመካከላችን ነው ወይስ የለም?” ብለው ተገረሙ። የሚቀጥሉት ሁለት ክፍሎች ጉዳዩን አሳርፈውታል።

አሁን፣ እነዚህ ክፍሎች ለጥያቄው እንዴት መልስ እንደሚሰጡ ለመረዳት፣ እስራኤላውያን በደንብ የሚያውቁትን አንድ ነገር ማስታወስ አለብን። በዘፍጥረት 12:3 እግዚአብሔር እስራኤልን የባረከውን ሁሉ እንደሚባርክ እና የሚረግሙትንም ሁሉ እንደሚረግም ለአብርሃም ተስፋ ሰጥቶት ነበር። ስለዚህ፣ በዚህ የተስፋ ቃል መሰረት፣ በዘጸአት 17:8-16 አማሌቃውያን እስራኤልን ሲወጉ፣ እግዚአብሔር አሸነፋቸው አማሌቃውያንንም ረገማቸው።

ከዚያም በዚህ ክፍል የመጨረሻ ክፍል፣ በ18:1-27፣ ዮቶር ወደ ሙሴ በሰላም መጣ። ዮቶር እስራኤላውያንን ስለባረከ፣ ዮቶርም በእግዚአብሔር ተባረከ። እነዚህ ሁለት ክንውኖች እግዚአብሔር ለአብርሃም ቃል በገባለት መሠረት በእስራኤላውያን መካከል እንዳለ ምንም ጥርጥር የለውም። የእስራኤል ሠራዊት ሙሴን ሲከተሉ፣ የእግዚአብሔርን ኃይል መገኘት ጥበቃ አግኝተዋል።

እስካሁን፣ የዘፀአት አወቃቀሩ እና ይዘቱ ሙሴ እና እስራኤላውያን ከግብፅ እስከ ሲና ተራራ ድረስ ባወጡት ነጻ መውጣት ላይ በማተኮር በመጀመሪያ የሙሴን ስልጣን እንዴት እንደሚይዝ አይተናል። አሁን ደግሞ በዘጸአት 19:1-40:38 ወደሚገኘው የመጽሐፉ ሁለተኛ አጋማሽ ልንሄድ ይገባል። እነዚህ ምዕራፎች ወደ ሙሴ እና እስራኤላውያን በሲና ተራራ ለከነዓን ስላደረጉት ዝግጅት በመመለስ የሙሴን ሥልጣን ያሳያሉ።

ለከነዓን መዘጋጀት (ዘጸአት 19:1–40:38)

አብዛኞቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች ሙሴን እስራኤላውያን በሲና ተራራ ግርጌ ሰፍረው በነበረበት ወቅት ያጋጠማቸውን ነገር ማለትም እግዚአብሔር ሕጉንና ማደሪያውን እንዴት እንደሰጣቸው ያውቃሉ። ነገር ግን ዘጸአት የሚነግረን እዚያ ከተፈጸሙት ነገሮች መካከል ጥቂቶቹን ብቻ ነው። ይህንን የምናውቀው የዘሌዋውያን መጽሐፍ በጊዜው የተፈጸሙ ሌሎች በርካታ ነገሮችን ስለሚነግረን ነው። በዚህ ምክንያት፣ እነዚህ ምዕራፎች በጣም የተመረጡ መሆናቸውን እናውቃለን። በእነዚህ ክስተቶች ላይ የተወሰኑ አመለካከቶችን ለማጥላት የተነደፉ ናቸው። እንደምናየው፣ በተለይ በሲና ተራራ ላይ ሙሴ በእስራኤል ላይ ያለውን ሥልጣን እግዚአብሔር ያሳየው እንዴት እንደሆነ ላይ ያተኩራሉ።

ሙሴ እና እስራኤላውያን ለከነዓን ያደረጉት ዝግጅት በሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል። የመጀመሪያው ክፍል በዘጸአት 19:1-24:11 ላይ የተገለጸ ሲሆን የሙሴን ስልጣን እና የእስራኤልን ቃል ኪዳን ይመለከታል። ሁለተኛው ክፍል፣ በ24:12–40:38፣ የሙሴን ስልጣን እና የእስራኤልን ድንኳን አጽንዖት ይሰጣል። የእስራኤልን ቃል ኪዳን እንመልከት።

የእስራኤል ቃል ኪዳን (19:1-24:11)

አሁን፣ የእስራኤል የቃል ኪዳን ታሪክ የዘጸአት የመጀመሪያ ተደራሲያን ለሚከተለው ወሳኝ ጥያቄ ይመልሳል፡- ሁለተኛው የፍልሰት ትውልድ ለምን ቅድመ አያቶቻቸው ከሙሴ በሲና ተራራ ያገኙትን የቃል ኪዳን ሕግ መገዛት አለባቸው? ለምን የተለየ መንገድ መከተል የለባቸውም?

ለእስራኤል ቃል ኪዳን ያደሩት ምዕራፎች ይህንን ጥያቄ በአራት ደረጃዎች ይመልሳሉ። በመጀመሪያ፣ በዘጸአት 19:1 እስከ ቁጥር 8 መጀመሪያ ድረስ፣ እስራኤላውያን ከእግዚአብሔር ጋር የገቡትን ቃል ኪዳን መነሳሳት እናገኛለን።

የቃል ኪዳኑ መሰጠት (19:1-8፡11). እነዚህ ጥቅሶች የሙሴን ቃል ኪዳን መሠረታዊ ቃላት ይሰጣሉ፡- እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን ቸርነትን አሳይቶ ነበር፤ ከእነርሱ ታማኝነትን ጠየቀ፤ ቢታዘዙት ይባረካሉ። ዘጸአት 19:8 እስራኤላውያን “እግዚአብሔር የተናገረውን ሁሉ እናደርጋለን” በማለት በጋለ ስሜት እና በአንድ ድምፅ ምላሽ በመስጠት ክፍሉን ይዘጋል። እና እርግጥ ነው፣ ነጥቡ ግልጽ ነበር፤ የሁለተኛው ትውልድ የዘጸአት ተደራሲያን የቀድሞ አባቶቻቸውን መምሰል አለባቸው። በእኩል ጉጉት በሙሴ በኩል ለእግዚአብሔር ቃል ኪዳን መስማማት አለባቸው።

እስራኤል በሙሴ መታመናቸው (19:8፡11-20:20). የሙሴ የሥልጣን ሁለተኛ ደረጃ እና የእስራኤል ቃል ኪዳን የሚያተኩረው እስራኤላውያን በሙሴ ላይ እንደ እግዚአብሔር የቃል ኪዳን አስታራቂ በማመናቸው ላይ ነው። በቁጥር 8 ሁለተኛ አጋማሽ ላይ በዘጸአት 19 ይጀምራል እና እስከ 20:20 ይደርሳል። በዘጸአት 19:9 ላይ እግዚአብሔር ለሙሴ ይህን ቃል ኪዳን እንደ ገባ ታስታውሳለሁ፡-

እግዚአብሔርም ሙሴን። ከአንተ ጋር ስነጋገር ሕዝቡ እንዲሰሙ፤ ደግሞም ለዘላለም እንዲያምኑብህ፤ እነሆ በከባድ ደመና እመጣልሃለሁ አለው። ሙሴም የሕዝቡን ቃል ለእግዚአብሔር ነገረ። (ዘጸአት 19:9).

እዚህ ላይ እግዚአብሔር በሲና ተራራ ላይ እንደሚገለጥ እና ከሙሴ ጋር እንደሚነጋገር የተናገረውን “ሕዝቡም [በሙሴ] ሁልጊዜ እንዲታመኑ” መናገሩን ልብ በል። ከዚያም ቀጥሎ ያሉት ትዕይንቶች እግዚአብሔር ይህን የተስፋ ቃል እንዴት እንደጠበቀ ያብራራሉ።

የዚህ ደረጃ ዋና አካል ሁለት ተከታታይ የእግዚአብሔር ትምህርት፣ የሙሴ ታዛዥነት እና የእግዚአብሔር ቲዎፋኒ ያካትታል። የመጀመሪያው ተከታታይ ክፍል በ19:10-19 ላይ እግዚአብሔር ሙሴን እስራኤልን ከእግዚአብሔር ጋር ለመገናኘት እንዲያዘጋጅ ባዘዘው ጊዜ ይታያል። ሙሴ የእግዚአብሔርን መመሪያ ታዘዘ፣ ውጤቱም በሲና ተራራ ላይ አስደናቂ ቲዎፋኒ ነበር - የከበረ፣ የሚታይ እና የሚሰማ የእግዚአብሔር መገኘት መገለጫ።

ከዚያም፣ በዘጸአት 19:20-25 ላይ ሁለተኛውን ተከታታይ ክፍል እናነባለን። እግዚአብሔር ሕዝቡን እንዲያዘጋጅ ሙሴን በድጋሚ አዘዘው፣ ሙሴም ታዘዘ። በውጤቱም፣ በ20:1-17፣ ትረካው ወደ ሲና ተራራ ቲዎፋኒ ይመለሳል፣ እግዚአብሔር እስራኤል ሁሉ እንዲሰሙት አሥርቱን ትእዛዛት ወደተናገረበት አመጣቸው።

በዘጸአት 20:18-20 ላይ በዚህ ክፍል የመክፈቻ ክፍል ላይ ከሰጠው የተስፋ ቃል ጋር በሚመጣጠን መልኩ እግዚአብሔር ለሙሴ የገባው ቃል ፍጻሜውን አግኝቷል። እነዚህ ጥቅሶች፣ እስራኤላውያን የእግዚአብሔርን ድምፅ ከተራራው ከሰሙ በኋላ በጣም ስለፈሩ እግዚአብሔር በቀጥታ መናገሩን እንዲያቆም የጠየቁበትን መንገድ ያሳያሉ። እግዚአብሔርን ወክሎ እንዲናገራቸው ሙሴን ለመኑት። ይህ ጥያቄ ለሁለተኛው ትውልድ ታዳሚ ያለው አንድምታ በቂ ነው። የራሳቸው ቅድመ አያቶች የእግዚአብሔር የቃል ኪዳን ሕግ አስታራቂ ወደ ሆነው ወደ ሙሴ ዞረዋል እና እነርሱም እንዲሁ ማድረግ አለባቸው።

የሙሴ የሕግ ቃል ኪዳን (20:21–23:33). በዚህ ክፍል ውስጥ ያለው ሦስተኛው እርምጃ በሙሴ ሥልጣን እና በእስራኤል ቃል ኪዳን ላይ የሚገኘው በዘጸአት 20:21–23:33 ውስጥ ነው። እነዚህ ምዕራፎች የሙሴን የቃል ኪዳን ህግ ይዘት ያቀርባሉ። ይህ አጠቃላይ እርምጃ እግዚአብሔር ራሱ ሙሴን ለእስራኤል ሕግ እንዲሰጥ እንዳዘዘው በመጥቀስ የሙሴን ሥልጣን ያረጋግጣል።

ይህ እርምጃ በ20:21-26 ውስጥ ቀርቧል። እዚህ፣ እግዚአብሔር ለእስራኤል ሕጎችን ለአምልኮ - ጣዖታትን እና መሠዊያዎችን እንዲነግራቸው ሙሴን አዘዘው። እነዚህ ጥቅሶች ከእስርቱ ትእዛዛት የመጀመሪያዎቹ ሁለቱ ላይ በሰፊው ያበራራሉ። ይህን ተከትሎ፣ እግዚአብሔር ሙሴን በ21:1-23:33 የቃል ኪዳኑን መጽሐፍ ይዘት ለእስራኤል እንዲነግራቸው አዘዘው።

የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ በእስራኤል ውስጥ እንዴት እንደሚሰራ ለመረዳት በዘጸአት 21:1 ላይ እግዚአብሔር የቃል ኪዳኑን መጽሐፍ በዚህ መንገድ እንደገለጸው ልብ ማለት ያስፈልጋል፡-

በፊታቸው የምታደርገው ሥርዓት ይህ ነው። (ዘጸአት 21:1).

እዚህ ላይ “ህጎቹ” ተብሎ የተተረጎመው የዕብራይስጥ ቃል חֻמֹּשֵׁי הַחֹמֶשׁ (hammishpatim) ነው። ይህ ቃል “የህግ ፍርዶች” ወይም “የጉዳይ ህጎች” ብለን የምንጠራውን ፍቺዎች አሉት። ይህ የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ ስያሜ በሙሴ በኩል ወደ እግዚአብሔር ሁለት እጥፍ የቃል ኪዳን ሕግ ግልጽ አቅጣጫ ይሰጠናል። በመሰረቱ፣ እስርቱ ትእዛዛት በእስራኤል ውስጥ እንደ ህጋዊ ህጎች ወይም አጠቃላይ የህግ መርሆች ሆነው አገልግለዋል። እና የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ የእስራኤል ዳኞች ሊከተሏቸው የሚገቡ የተለያዩ ርዕሰ ጉዳዮችን በተመለከተ የህግ ቅድመ ሁኔታዎችን አቅርቧል። አብዛኛዎቹ እነዚህ ቅድመ ሁኔታዎች በሃሙራቢ ኮድ እና በሌሎች ጥንታዊ ቅርብ ምስራቅ የህግ ኮዶች ውስጥ ካሉት ህጎች አይነት ጋር ይመሳሰላሉ። እነዚህ ኮዶች እና የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ የተነደፉት ዳኞች በሕዝቦቻቸው ፍርድ ቤት እንዲያመለክቱ ነው።

የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ በጥንታዊ ቅርብ ምስራቅ ካለን ከሦስተኛው ሺህ መጨረሻ አንስቶ እስከ ሁለተኛው ሺህ ዓመት ዓለም ካሉ ሌሎች የሕዝቦች ሕጎች ጋር ብዙ ትይዩዎች አሉት። በቃል ኪዳን አውድ ውስጥ ነው በሚል ስሜት ይለያያል። የሐሙራቢ ኮድ ከእነዚህ ውስጥ በጣም ዝነኛ ነው፣ ከእነዚህ የሕዝብ ሕጎች ውስጥ በጣም ሰፊው... ህጎቹ “ከዚያ ከሆነ” ስርዓተ-ጥለት ውስጥ የተቀረጹበት መንገድ - “ከዚያም” ብዙውን ጊዜ ለሁኔታው የሲቪል ማዕቀብ ይሰጣል - በጣም ተመሳሳይ ነው ህጎቹ በዘጸአት 21:1 ውስጥ እንዴት እንደተቀመሩ፣ እኔ እንደማስበው፣ ወደ 22:16፣ እኔ እንደማስበው፣ “ከሆነ” አይነት መዋቅር ውስጥ ነው፣ እርሱም ካሉትከ ፎርም፣ የጉዳይ ህግ ቅጽ ማለት ነው። ወደ ትክክለኛው ዝርዝር ሁኔታ ስንገባ፣ በጥንቷ እስራኤላውያን ማኅበረሰብ እና በጥንቷ ባቢሎን ማኅበረሰብ መካከል ያለው ልዩነት፣ እንበል፣ በሜሶጶጥሚያ የምትገኝ ከተማ-ግዛት በጣም የተለያየ ነው። በባቢሎን ውስጥ ያለ ከተማ-ግዛት ልክ እንደ ባቢሎን፣ በጣም የተወጠረ ማኅበረሰብ ነው፣ እሱም ነፃ ሰዎች፣ ነፃ የተወለዱ ሰዎች እና ተራ ሰዎች በሌላ ደረጃ ከዚያም ባሪያዎች ያሉት ነበር። በህብረተሰቡ ውስጥ የተለያዩ ኢኮኖሚያዊ ሚናዎች ያሉት በጣም የተለያዩ ኢኮኖሚ አላት። በመላው ኢኮኖሚ ውስጥ የሚሰራ ኃይለኛ የቤተመቅደስ ስብስብ አለ። ቤተ መንግሥቱ፣ ንጉሣዊው ቤተ መንግሥት የኅብረተሰቡ አወቃቀር ዋና አካል ነው። እና በመካከለኛው ዘመን የፊውዳል ማኅበረሰብ ውስጥ እንደምናስበው ልክ እንደ ፊውዳል ማኅበረሰብ ነው። የእስራኤላውያን ማኅበረሰብ በዘመናዊ ግለሰባዊነት ሳይሆን በግብርና ኢኮኖሚ እና በመሬት ይዞታ ላይ የተመሰረተ የጎሳ ድርጅት ላይ የተመሰረተ ነው። እንግዲያው፣ በሐሙራቢ ኮድ ውስጥ የሚያገኙት አንድ ዓይነት ልዩነት፣ አንድ ዓይነት የማኅበረሰብ ሥራት መግለጫ የለም፣ እንበል።

— ዶክተር ዳግላስ ግሮፕ

የቃል ኪዳን መጽደቅ (24:1-11). በሙሴ ሥልጣን እና በእስራኤል ቃል ኪዳን አራተኛውና የመዝጊያ ደረጃ፤ ዘጸአት 24:1-11 የቃል ኪዳኑን መጽደቅ ዘግቧል። ይህ አራተኛው እርምጃ በዘጸአት 19:1 የጀመረውን የቃል ኪዳኑ አጀማመር እስከ ቁጥር 8 መጀመሪያ ድረስ ያጠናቅቃል። በተለይም ዘጸአት 24:3 እና 7 ሁለቱም 19:8 እስራኤል ያን ሁሉ ለማድረግ ያላቸውን ቁርጠኝነት በአንድነት ደጋግመው እንደገለጹት ልብ በሉ። እግዚአብሔር አዘዘ።

ከዚህ ባሻገር፤ የዚህ እርምጃ የመጨረሻው ትዕይንት የእስራኤል መሪዎች ወደ ሲና ተራራ እንዴት እንደወጡ፤ እግዚአብሔርን አይተው፤ እና ከእርሱ ጋር በሚስማማ መልኩ እንደበሉ እና እንደጠጡ ይገልጻል። ከእግዚአብሔር ጋር ሰላምና ስምምነት የሰፈነበት አስደናቂ ትዕይንት የተነደፈው በዘጸአት የመጀመሪያ ተደራሲያን ላይ የነበረውን ማመንታት ለማስወገድ ነበር። ከእግዚአብሔር ጋር ሰላምና ስምምነት እንዴት ሊያገኙ ቻሉ? በራሳቸው ዘመን በሙሴ በኩል ያለውን የእግዚአብሔር የቃል ኪዳን ህግ ዘላቂ ስልጣን እውቅና በመስጠት ብቻ ነው።

በዘጸአት 19:1-24:11 ያለውን የእስራኤልን ቃል ኪዳን በመመልከት ሙሴን እና እስራኤላውያንን በሲና ተራራ ለከነዓን ያደረጉትን ዝግጅት ከመረመርን በኋላ፤ ወደ ዘጸአት የመጨረሻው ዋና ትኩረት እንሸጋገር። በሙሴ ሥልጣን እና በእስራኤል ማደሪያ ላይ ያለው አጽንዖት በዘጸአት 24:12-40:38 ላይ ይታያል። እነዚህ ምዕራፎች ሙሴ የእግዚአብሔርን የማደሪያ ድንኳን በማቋቋም ረገድ በተጫወተው ወሳኝ ሚና ላይ በማተኮር የመቆየት ሥልጣንን ይደግፋሉ።

የእስራኤል የማደሪያ ድንኳን (24:12-40:38)

አብዛኞቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች የእስራኤልን የማደሪያ ድንኳን ለአምልኮ ከሚቀርብበት ጸሎት ያነሰ እንደሆነ አድርገው ያስባሉ። ነገር ግን በቅርብ ጊዜ የተደረገ የአርኪኦሎጂ ግኝቶች እሱ ከዚህ የበለጠ እንደሆነ አጥብቀው ያሳያሉ። በጥንቷ ግብፅ ፈርዖኖች ከሠራዊታቸው ጋር ወደ ጦርነት መውጣታቸው የተለመደ ነበር። ሲሠሩም በድንኳን ውስጥ በተሠሩ የድንኳን ሕንጻዎች ውስጥ፤ እንደ ተንቀሳቃሽ ቤተ መንግሥት ይኖሩ ነበር። እነዚህ የንጉሣዊው ጦርነት ድንኳኖች በግቢው የተከበቡ የውስጥ እና የውጭ ክፍሎች የተሸፈኑ ናቸው። በእነዚህ ድንኳኖች ውስጥ ሠራዊቶች ንጉሣቸውን ያከብራሉ እና ከንጉሱ መመሪያዎችን ይቀበሉ ነበር። በዚህ መስመር፤ ዘጸአት የእግዚአብሔርን ድንኳን ለአምልኮ ከጸሎት በላይ አድርጎ ያቀርባል። የንጉሣዊው ጦርነት ድንኳኑ ነበር። እናም፤ የእስራኤል ሰራዊት ለመለኮታዊ ንጉሱ ያከበረበት እና የእስራኤል መለኮታዊ ንጉስ መመሪያውን ለእስራኤል ሰራዊት የገለጠበት ቦታ ነበር።

የማደሪያው ድንኳን መመሪያዎች (24:12-31:18). የሙሴ ሥልጣንና የእስራኤል የማደሪያ ድንኳን ታሪክ በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል። በመጀመሪያ፤ ዘጸአት 24:12-31:18 እግዚአብሔር ለሙሴ የሰጠውን የማደሪያ ድንኳን መመሪያ የያዘ ነው። የእግዚአብሔር መመሪያ ለድንኳኑ የሰጠው መመሪያ በዘጸአት 24:12-18 የሚጀምረው ሙሴ አሥርቱን ትእዛዛት በድንጋይ ጽላቶች ላይ እንዲቀበል በእግዚአብሔር ጥሪ ነው። ከዚያም የእግዚአብሔር ልዩ መመሪያዎች ለማደሪያው ድንኳን በ25:1-31:17 ውስጥ ይገኛሉ። እነዚህ መመሪያዎች የማደሪያው ድንኳን እቃዎች እና አርክቴክቶች ዝርዝር መግለጫዎችን ይሰጣሉ። እግዚአብሔር ለማደሪያው ድንኳን ሰራተኞች እና ልምዶች መመሪያዎችን ለካህናቱ፤ የእጅ ጥበብ ባለሙያዎች እና የሰለጠኑ ሰራተኞች መመሪያዎችን ገልጿል። ስለ ሳምንታዊው ሰንበትም ቀጥተኛ መመሪያ ሰጠ። የእነዚህ ዝርዝሮች ብዛት እና ርዝማኔ በእግዚአብሔር ንጉሣዊ የጦርነት ድንኳን ውስጥ አንዳንድ ፕሮቶኮሎችን የመጠበቅን አስፈላጊነት ያሳያል። ከዚያም፤ ከዚህ ዋና የመመሪያ አካል በኋላ፤ በዘጸአት 31:18 ላይ ሙሴ አሥርቱን ትእዛዛት የያዙትን የድንጋይ ጽላቶች በተሳካ ሁኔታ መቀበሉን እናገኛለን። ይህ የሚያመለክተው የእግዚአብሔር መመሪያ ለድንኳኑ መጨረሻ ነው።

እንግዲህ፤ በዚህ ክፍል በተለያዩ አጋጣሚዎች፤ እግዚአብሔር መመሪያዎቹ በሲና ተራራ ላሉ እስራኤላውያን ብቻ እንዳልሆኑ በግልጽ አመልክቷል። ለዘጸአት ሁለተኛ ትውልድ ተደራሲያንም ነበሩ። እንደ ዘጸአት 27:21; 28:43; 29:9 እና 42; 30:21; እና 31:16፤ እግዚአብሔር “ለሚመጡት ትውልዶች የዘላለም ሥርዓት” በሚለው ሐረግ ላይ ብዙ ልዩነቶችን ተጠቅሟል። ይህም ለማደሪያው ድንኳን የሰጣቸው መመሪያዎች ወደፊት ትውልዶች እንዴት እንደሚከበሩ ያሳያል። እርግጥ ነው፤ ለመጀመሪያዎቹ ተደራሲያን የእነዚህ ማስታወሻዎች ነጥቡ

ግልጽ ነበር። አምላክ ለማደሪያው ድንኳን የሚሰጠውን መመሪያ በራሳቸው ቀን መጠበቅ ነበረባቸው።

በዘፀአት መጽሐፍ ላይ እንደተገለጸው የማደሪያው ድንኳን በአንድ ላይ የሚገጣጠምበት ቴክኖሎጂ፣ በዘንጎችና በቆመበት እና በመሳሰሉት በዘንጎች ላይ እንዴት እንደሚገጣጠም እና ከዚያም እንዲፈርስ እና እንዲሸከም ለማድረግ በቴክኖሎጂው ውስጥ ብዙ ተመሳሳይነቶች አሉ። ውጤታማ ተንቀሳቃሽ ነበር። በግብፅ ውስጥ በተለያዩ ጊዜያት ተመሳሳይነቶች አሉ፤ ነገር ግን በጣም አስደናቂው ትይዩ ራምሴስ II በአቡነ ሲምበል ቤተ መቅደስ ውስጥ ባደረገው የቃዴስ ጦርነት እጅጅታ መስጠቱ ነው፤ ይህ የቃዴስ ጦርነትን ያስታውሳል፤ ግን አሸንፈዋል፤ እያለ ይናገር ነበር። ሊቃውንት እሱ ዓይነት ነው ብለው ያስባሉ፤ በሕይወት ለመውጣት ዕድለኛ ነበር። ነገር ግን በአቡነ ሲምበል ግድግዳ ላይ የእራሱን ድንኳን፣ የእራሱን የጦር ድንኳን የሚያሳይ እጅጅታ አለ፤ እናም ልክ እንደ ድንኳኑ ልክ እንደ አራት ማዕዘን ውስጠኛ ክፍል ያለው፤ እሱም የዙፋኑ ክፍል መሆን አለበት እና ከዚያ በኋላ ተመሳሳይ ትክክለኛ ልኬቶች አሉት። ከውስጠኛው ክፍል በእጥፍ የሚረገግ ረጅም ኮሪዶር፤ እና ከዚያ ውጭ አራት ማዕዘን ቅርጽ ያለው አደባባይ አለ፤ ልክ እንደ ማደሪያው ድንኳን ዙሪያ አራት ማዕዘን። በተጨማሪም በዙፋኑ መጽሐፍ ላይ እንደተገለጸው አራቱ የሰራዊቱ ክፍሎች በሰፈሩ በአራቱም አቅጣጫ እንደተቀመጡ በእጅጅታ እንረዳለን። የማደሪያው ድንኳን በመጀመሪያ በሌዋውያን የተከበበ ሲሆን ከዚያም በአራቱም አቅጣጫዎች በአራቱም አቅጣጫ በአራቱም የሶስት ነገድ ክፍሎች የተከበበ ነው።

— ዶክተር ዳግላስ ግሮፕ

ውድቀትና ተሐድሶ (32:1-34:35). እግዚአብሔር ለመገናኛው ድንኳን ከሰጠው መመሪያ በኋላ፣ በዘጸአት 32:1-34:35 ውስጥ፣ ሙሴ የእስራኤልን ውድቀት እና በሲና ተራራ ስር መታደስን ተርኳል። እነዚህ ምዕራፎች በሦስት ዋና ደረጃዎች ይከፈላሉ። 32:1-35 ላይ፣ እስራኤላውያን በሲና ተራራ የወርቅ ጥጃ በማምለክ ከእግዚአብሔር ጋር የገቡትን ቃል ኪዳን ማፍረሳቸውን እናነባለን። እነዚህ ምዕራፎች የሙሴን ሥልጣን ያረጋግጣሉ ምክንያቱም ሙሴ ራሱን ከእስራኤል ጋር በቅርበት በማሳየቱ እና ስለ እነርሱ ስለማለደላቸው ነው። ሙሴ የራሱን ሕይወት አደጋ ላይ ጥሎ አማላጅ ሆኖ በእስራኤል ላይ የአምላክን ሞገስ አገኘ። እግዚአብሔርም ሕዝቡን ፈጽሞ አላጠፋም።

ከዚያም፣ የዚህ ክፍል ሁለተኛ ደረጃ፣ በዘጸአት 33:1-23፣ ወደ እግዚአብሔር መቅረት ስጋት ይሸጋገራል። እግዚአብሔር ሕዝቡን ባስቸኳይ እንዳያጠፋ ከተስማማ በኋላ፣ ወደፊት እንዲራመድ ሙሴን አዘዘው። እግዚአብሔር ግን እስራኤልን በመንገድ ላይ ሊያጠፋ ስለሚችል መገኘቱን እንደሚያስወግድ ዝቶ ነበር። ነገር ግን ሙሴ እንደገና ከሕዝቡ ጋር መሆኑን ገልጿል፤ እስራኤላውያንን ወክሎ በተሳካ ሁኔታ አማልዷል እንዲሁም በእግዚአብሔር አብሮነት የነበረውን ስጋት አስወገደ።

የዚህ ክፍል ሦስተኛው እርምጃ፣ በ34:1-35፣ እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር ያለውን የቃል ኪዳን መታደስን ያካትታል። እግዚአብሔር ቃል ኪዳኑን በማደስ ከእስራኤል ጋር ወደ ከነዓን እንደሚሄድ አረጋግጧል። እናም ይህ ምዕራፍ ሙሴን የእስራኤል መሪ አድርጎ በቃል ኪዳኑ እድሳት ወቅት ያደረጋቸውን ውጤታማ ምልጃዎች በመዘገብ ከፍ ያደርገዋል።

የማደሪያው ድንኳን መጠናቀቅ (35:1-40:38). በመጨረሻም፣ የሙሴ ሥልጣን እና የእስራኤል ድንኳን ክፍል በዘፀአት 35:1-40:38 ውስጥ የማደሪያው ድንኳን ሲጠናቀቅ ይዘጋል። እነዚህ ምዕራፎች የሚጀምሩት ሳምንታዊውን ሰንበትን በማስታወስ በ35:1-3 ነው። ከዚያም እግዚአብሔር ለሙሴ የማደሪያውን ድንኳን እንዲሠራ ትእዛዝ ሰጠው በ35:4-39:43። ዘጸአት 40:1-33 የማደሪያው ድንኳን ትክክለኛ አሠራር ያሳያል።

በእነዚህ ጥቅሶች ውስጥ ያሉት ዝርዝሮች የማደራያው ድንኳን መገንባት የእግዚአብሔር ንጉሣዊ የጦር ድንኳን አምላክ ቀደም ሲል ከሰጣቸው መመሪያዎች ጋር እንዴት እንደሚስማማ ያሳያሉ። እና ይህ ክፍል 40:34-38 ላይ የሚያበቃው በእግዚአብሔር በእስራኤል ላይ ለድንኳኑ መጠናቀቅ ምላሽ በመስጠት ነው።

ይህ የእግዚአብሔር የበረከት የመጨረሻ ትዕይንት በሙሴ ሥልጣን ላይ በድጋሚ ያተኩራል። የመጀመሪያዎቹ ተደራሲያኖችም የእግዚአብሔርን በረከት እንዲያገኙ የአምላክን የማደራያ ድንኳን መመሪያዎች በሙሉ በመጠበቅ ለሙሴ እንዲገዙ አበረታቷቸዋል። ዘጸአት 40:36-38 የሚለውን የመጽሐፉን የመጨረሻ ቁጥር አድምጡ፡-

ደመናውም ከማደራያው በተነሣ ጊዜ የእስራኤል ልጆች በመንገዳቸው ሁሉ ይጓዙ ነበር። ደመናው ባይነሣ እስከሚነሣበት ቀን ድረስ አይጓዙም ነበር። በመንገዳቸውም ሁሉ በእስራኤል ቤት ሁሉ ፊት የእግዚአብሔር ደመና በማደራያው ላይ በቀን ነበረና፤ እሳትም በሌሊት በዚያ ላይ ነበረና። (ዘጸአት 40:36-38)።

ሙሴ መጽሐፉን የዘጋው እስራኤላውያን ወደ ከነዓን ያደረጉትን ጉዞ በሚያስደንቅ ማጠቃለያ ነው። የመጀመሪያው ትውልድ ሙሴ ለማደራያው ድንኳን የሰጠውን መመሪያ በመታዘዝ የእግዚአብሔር አብርካት እንደነበረ ጠቀሟል። የሁለተኛው ትውልድ ተደራሲያን የእግዚአብሔርን ድንቅ መገኘት በዓይናቸው ማየት ችለዋል። እንዲሁም የተስፋይቱን ምድር ድል ለማድረግ ሲሄዱ የእግዚአብሔርን ፊት ለመጠበቅ ተስፋ ካደረጉ ለሙሴ የማደራያ ድንኳን መመሪያዎች ማለትም ለመለኮታዊ ንጉሣቸው ንጉሣዊ ጦርነት ድንኳን የሚሰጠውን መመሪያ መገዛት ነበረባቸው።

አንዳንድ የመነሻ ሃሳቦችን እና የዘጸአትን አወቃቀሩ እና ይዘቱን ከመረመርን በኋላ፣ ወደ ሶስተኛው ዋና ርእሳችን ማለትም የዚህ መጽሐፍ ዋና መሪ ሃሳቦች ልንሸጋገር ይገባል። በዘጸአት ውስጥ የመጀመሪያዎቹ ተደራሲያን ሕይወት ላይ ተጽዕኖ ያደረጉ አንዳንድ በጣም አስፈላጊ ጉዳዮች የትኞቹ ናቸው? እነዚህ ዋና ዋና ጭብጦች በዛሬው ጊዜ በክርስቶስ ተከታዮች ላይ እንዴት ሊተገበሩ ይገባል?

ዋና ዋና ጭብጦች

በዚህ ትምህርት ውስጥ፣ የሙሴ በእስራኤል ላይ ያለውን ሥልጣን ለማጥፋት የዘጸአት መጽሐፍ እንዴት እንደተዘጋጀ አመልክተናል። ይህ ጭብጥ አስፈላጊ ቢሆንም፣ በመጽሐፉ ውስጥ ያለው ጭብጥ ይህ ብቻ እንዳልሆነ ሁልጊዜ ማስታወስ አለብን። እነዚህ ቅዱሳን ጽሑፎች ለሙሴ ሥልጣን የሚያበራሩ ቢሆንም ይህን የሚያደርጉት ከዚህ ጉልህና አንድነት ያለው ጭብጥ ጋር በተያያዙ ሌሎች በርካታ ጉዳዮች ላይ ትኩረት በማድረግ ነው።

ዘጸአት ከሙሴ ስልጣን ውጪ ብዙ የተለያዩ ጭብጦችን በአንድነት በመጠቀሙ በብዙ እና በተለያዩ መንገዶች ልንጠቅሰው እንችላለን። ነገር ግን የመጽሐፉን ዋና ዋና ጭብጦች ለማጠቃለል በጣም ጠቃሚ ከሆኑ ስልቶች አንዱ ይህ መጽሐፍ የእግዚአብሔርን መንግሥት እንዴት እንደሚያጎለ መመርመር ነው። አሁን፣ ያ በመፅሐፍ ቅዱስ ውስጥ በሙሉ የሚያልፍ ጭብጥ ነው፤ እና በአዲስ ኪዳንም እስከ ፍጻሜው ድርሷል፤ ስለዚህ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የምንመለከተው ጠቃሚ ጭብጥ ነው። እንግዲህ፣ አንዳንድ ጊዜ የዘመናችን ክርስቲያኖች ይህን የዘጸአት ገጽታ ይናፍቃሉ፤ ነገር ግን ዘጸአት እግዚአብሔር እስራኤልን በሲና ተራራ ቅን ሕዝብ ያደረበትን ጊዜ እና በተስፋይቱ ምድር መንግሥት እንዲሆኑ ያዘጋጀበትን ጊዜ እንደሚመለከት ሁላችንም እናውቃለን። እና በኋላ፣ ከዚያም በመላው ዓለም። ስለዚህ፣ ይህንን የእግዚአብሔርን መንግሥት አጽንዖት በመጽሐፉ ውስጥ ማየት እንችላለን፤ ነገር ግን እሱን ለማየት ከሚችሉት ከሁሉ የተሻለው መንገዶች አንዱ ዘጸአት እግዚአብሔርን እንዴት እንደሚያመለክት ማየት ነው። እግዚአብሔር በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ ዋና ገፅ ባህሪ ነው፤ እና ስለ እግዚአብሔር የሚናገረው ብዙ ነገር አለው፤ ግን በዋነኝነት የሚያጎላው እግዚአብሔር የእስራኤል ንጉስ መሆኑን ነው።

— ዶ/ር ሪቻርድ ኤል.ፕራት፣ ጁኒየር

ዘጸአት በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ እግዚአብሔርን እንደ ንጉሥ አድርጎ የሚያመለክት የመጀመሪያው መጽሐፍ ነው። በዘፀአት 15:1-18 እስራኤላውያን ቀይ ባህርን በደረቅ መሬት ከተሻገሩ በኋላ ሙሴና እስራኤላውያን ለእግዚአብሔር መዝሙር ዘመሩ። የዘፈኑ አካል የመጀመሪያዎቹን እና የሁለተኛውን የስደት ትውልዶችን ልምዶች በአንድ ላይ ይስባል። እሱ የሚያተኩረው እግዚአብሔር ቀደም ሲል እስራኤልን ከግብፅ ነፃ ባወጣበት ወቅት፣ እና እንዲሁም እስራኤል ወደፊት በከነዓን ድል እና መቋቋሚያ ስኬት ላይ ነው። የሚገርመው፣ ሙሴ በባሕሩ ላይ የተናገረው የመጨረሻ ቃል ያለፈውን ከግብፅ ነፃ መውጣቱን እንዲሁም ወደፊት የከነዓንን ድልና መቋቋሚያ በእግዚአብሔር ንግሥና ሥር አንድ ላይ እንዲያደርጉ አድርጓል። ዘጸአት 15:18 ሙሴ የእግዚአብሔርን ምሥጋና በሚከተለው ቃል ያቀረበበትን አድምጡ፡-

እግዚአብሔር ለዘላለሙ እስከ ፍጻሜ ይነግሣል። (ዘጸአት 15:18).

ይህ ጥቅስ እንደሚያመለክተው እግዚአብሔር በስደት በነበሩት ትውልዶች ውስጥ ያከናወናቸው ታላላቅ ሥራዎች “ከዘላለም እስከ ዘላለም የሚነግሥ” የእስራኤል መለኮታዊ ንጉሥ በመሆን ከብሩን አሳይተዋል።

ከዚህ አንጻር፣ ዘጸአት በሙሴ ዘመን የነበረውን የእግዚአብሔርን መንግሥትነት ጎላ አድርጎ የገለጸባቸውን አራት መንገዶች በመመርመር የዘፀአትን ዋና ዋና መሪ ሃሳቦች ማቀናበሩ ጠቃሚ ይሆናል። በመጀመሪያ፣ እግዚአብሔርን እንደ እስራኤል የንግሥና ቃል ኪዳን ጠባቂ በዘጸአት 1:1–4:31 እንመረምራለን። ሁለተኛ፣ በዘጸአት 5:1-18:27 ውስጥ ዘጸአት ለእግዚአብሔር ልዩ ትኩረትን እንደ እስራኤል አሸናፊ ንጉሣዊ ተዋጊ እንዴት እንደሚሰጥ እንመለከታለን። በመቀጠል፣ በዘጸአት 19:1–24:11 ውስጥ እንደ ንጉሣዊ ቃል ኪዳን ሕግ ሰጪ የእግዚአብሔርን ጭብጥ እንመለከታለን። እና በመጨረሻ፣ በዘጸአት 24:12–40:38 ውስጥ የእግዚአብሔርን ጭብጥ እንደ እስራኤል የአሁን ተዋጊ እንመለከታለን። እግዚአብሔርን እንደ ንጉሣዊ ቃል ኪዳን ጠባቂ በመጀመር እነዚህን ጭብጦች እያንዳንዳቸውን እንመልከታቸው።

የቃል ኪዳን ጠባቂዎች (1:1–4:31)

ምንም እንኳን የእግዚአብሔር የእስራኤል የንግሥና ቃል ኪዳን ጠባቂ ጭብጥ በዘፀአት መጽሐፍ ውስጥ ቢገለጽም በዋናነት በዘፀአት 1:1–4:31 ላይ አጽንዖት ተሰጥቶበታል። እነዚህ ምዕራፎች ሙሴ ከመወለዱ በፊት ሙሴ በእስራኤል ላይ መሪነት እስከመጣበት ጊዜ ድረስ ያሉትን ሁኔታዎች ይለማመዳሉ። ለምሳሌ በዘፀአት 2:24 ላይ እናነባለን።

እግዚአብሔርም የለቅሶአቸውን ድምፅ ሰማ፣ እግዚአብሔርም ከአብርሃምና ከይስሐቅ ከያዕቆብም ጋር ያደረገውን ቃል ኪዳን አሰበ። (ዘጸአት 2:24).

ይህ ቁጥር ጠቃሚ ነው ምክንያቱም እግዚአብሔር እሱን የሚፈሩትን አዋላጆች ባረካቸው ከሚለው አጭር ማስታወሻ በተጨማሪ ዘጸአት እግዚአብሔርን ሲጠቅስ ይህ የመጀመሪያው ነው። ስለዚህ ዘፀአት ከመጀመሪያው አንስቶ እግዚአብሔርን የንጉሣዊው ቃል ኪዳን ጠባቂና ‘ቃል ኪዳኑን ያስታወሰ’ ሲል ገልጿል።

ቅዱሳን ጽሑፎች ስለ እግዚአብሔርና ስለ ቃል ኪዳኖቹ በሚጠቅሱበት ጊዜ ሁሉ እሱ የእስራኤል መለኮታዊ ንጉሥ እንደሆነ በተዘዋዋሪ ይናገራሉ። በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ጊዜ፣ በጥንቷ ቅርብ ምሥራቅ ይኖሩ የነበሩ ታላላቅ ነገሥታት ከሌሎች ሕዝቦች ጋር እንዴት ስምምነት እንደሚያደርጉ እግዚአብሔር ከሰዎች ጋር ቃል ኪዳን ገብቷል። ዛሬ፣ እነዚህን ዓለም አቀፍ ስምምነቶች “የሱዜራይን-ቫሳል ስምምነቶች” ብለን እንጠራቸዋለን። በእነዚህ

ስምምነቶች ውስጥ፣ ታላላቆቹ ነገሥታት፣ ወይም ሱዝራይኖች፣ ከትንንሽ ነገሥታት፣ ወይም ቫሳል እና ከሕዝቦቻቸው ጋር የተከበረ ዝግጅት አቋቋሙ። እስራኤላውያን የእስራኤል ታማኝ ቃል ኪዳን ጠባቂ እንደመሆናቸው መጠን እግዚአብሔር መለኮታዊ ንጉሣቸው እንደሆነ ተረዱ። በሙሴ ዘመንም ከእስራኤል አባቶች ጋር የገባውን ቃል ኪዳን ፈጸመ። ስለዚህ፣ እግዚአብሔር ከሙሴ ጋር የገባው ቃል ኪዳን ቀደም ሲል ከእስራኤል አባቶች ጋር ከገባው ቃል ኪዳን ጋር የሚጻረር አልነበረም። ይልቁንም እነርሱን ለማሟላት ነው። በዘጸአት 3:14-15 እግዚአብሔር ስሙን ለሙሴ የገለጠበትን ይህን አጽንዖት አድምጡ።

እግዚአብሔርም ሙሴን። <<ያለና የሚኖር>>እኔ ነኝ አለው፤ እንዲህ ለእስራኤል ልጆች። <<ያለና የሚኖር>>ወደ እናንተ ላከኝ ትላለህ አለው። እግዚአብሔርም ደግሞ ሙሴን አለው። ለእስራኤል ልጆች እንዲህ ትላለህ። የአባቶቻችሁ አምላክ፣ የአብርሃም አምላክ የይስሐቅም አምላክ የያዕቆብም አምላክ እግዚአብሔር ወደ እናንተ ላከኝ፤ ይህ ለዘላለሙ ሰሜ ነው። እስከ ልጅ ልጅ ድረስም መታሰቢያዬ ይህ ነው። (ዘጸአት 3:14-15).

እዚህ ላይ እግዚአብሔር ሙሴን በግብፅ ላሉት እስራኤላውያን በሦስት የተለያዩ ስሞች እንዲገለጽላቸው እንደነገረው ልብ በል።

እነዚህ ስሞች ከአምላክ ጋር እንዴት እንደ ንጉሣዊ ቃል ኪዳን ጠባቂ እንደሚዛመዱ ለመረዳት ሦስቱም ስሞች ነጥብ (ሃያህ) የዕብራይስጥ ግስ የተለያዩ መሆናቸውን መረዳት ያስፈልገናል። ይህ ቃል ብዙውን ጊዜ የሚተረጎመው በእንዳንድ ዓይነት ግስ “መሆን” ነው። “እኔ ማን ነኝ” - ወይም “እኔ የምሆነው እሆናለሁ” በዕብራይስጥ ሊተረጎም እንደሚችለው - እና አጭሩ “እኔ ነኝ” ወይም “እሆናለሁ” የሚለውን በመጀመሪያ የሚያካትት መሆኑን ለመረዳት ቀላል ነው። የዚህ ግሥ ሰዋሰዋዊ ቅጾች። ነገር ግን “ጌታ” ተብሎ የተተረጎመው ስም ትንሽ ተጨማሪ ማብራሪያ ያስፈልገዋል።

“ጌታ” የሚለው ቃል መለኮታዊ ቴትራግራማተን ተብሎ የሚጠራውን ይተረጎማል፤ ይህ የአምላክ የዕብራይስጥ ስም ብዙውን ጊዜ “ያህዌ” ተብሎ ይገለጻል። በቅርብ ጊዜ የተገኙት የአርኪኦሎጂ ግኝቶች ይህ ቃል “ያህዌህ” ተብሎ መጠራት እንዳለበት አረጋግጠዋል። ያህዌ ብዙ ጊዜ “ጌታ” ተብሎ ይተረጎማል። ነገር ግን በእርግጥ የሰነድ ሰው የግስ ነው "ሃያህ" እና "እሱ ነው" ወይም "ይሆናል" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። እንዲያውም በዕብራይስጥ ቋንቋ ከተደረጉት አንዳንድ የአውራጃ ስብሰባዎች በኋላ “ይሆናል” ወይም “ይሆናል” ማለት ሊሆን ይችላል። በነዚህ መስመሮች ላይ “እኔ ማን ነኝ” ተብሎ ሊተረጎም ይችላል፤ “ለመሆን ያደረኩትን እንድሆን አደርገዋለሁ። እና “እኔ ነኝ” ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። “አደርገዋለሁ”።

ይህ ግንዛቤ ትክክል ነው ብለን ስናስብ፣ በእነዚህ ጥቅሶች ውስጥ ያህዌ የሚለው ስም እና እነዚህ ተያያዥ ስሞች፣ እግዚአብሔር የቃል ኪዳኑን ተስፋዎች እንዲያደርጉ ያደረገውን እውነታ በቀጥታ ያመለክታሉ። በሌላ አነጋገር፣ ለእስራኤል አባቶች የገባውን የቃል ኪዳን ተስፋ ወደ ፍጻሜ በማድረስ እየጠበቀ ነበር።

እግዚአብሔር የቃል ኪዳኑን ተስፋዎች በታማኝነት እየፈፀመ መሆኑን ሙሴ አጽንዖት የሰጠው ለምን እንደሆነ ለማየት አስቸጋሪ አይደለም። በዘፍጥረት 15:14 ላይ፣ እግዚአብሔር እስራኤላውያንን በባዕድ አገር ከመከራ እንደሚያድናቸው ቃል ገብቷል። የሙሴ ተደራሲያን እግዚአብሔር ይህን የተስፋ ቃል በዘመናቸው እየፈፀመ መሆኑን ማወቅ ነበረባቸው። ያለፈው፣ የአሁን እና የወደፊት በረከታቸው ሁሉ አምላካዊ ንጉሣቸው ከአባቶቻቸው ጋር የገባውን ቃል ኪዳን የጠበቀ ውጤት መሆኑን ማየት ነበረባቸው።

በብዙ መልኩ ለክርስቶስ ተከታዮችም ተመሳሳይ ነው። እግዚአብሔር ከእስራኤል አባቶች ጋር የገባውን ቃል ኪዳኖች በእኛ ያለፈ፣ አሁን እና ወደፊትም ይጠብቃል። እንደ ሉቃስ 1:68-73 ያሉት ምንባቦች እግዚአብሔር ከአብርሃም ጋር የገባው ቃል ኪዳን የመጨረሻው ፍጻሜ የጀመረው በክርስቶስ መንግሥት ምረቃ፣ በመጀመሪያ ምጽአቱ ወቅት እንደሆነ ያስተምሩናል። በተጨማሪም፣ እንደ ገላትያ 3:15-18 ያሉት ምንባቦች በክርስቶስ መንግሥት ቀጣይነት ጊዜ በእግዚአብሔር እና ለአብርሃም የገባውን ተስፋ መታመን እንዳለብን ይነግሩናል። እንዲሁም፣ እንደ ሮሜ ሰዎች 4:13 ያሉት ቁጥሮች፣ በክርስቶስ መንግሥት ፍጻሜ፣ በክርስቶስ የምናገኘው የክብር ዘላለማዊ ሽልማት እግዚአብሔር ለእስራኤል አባቶች የገባውን ቃል ኪዳን እንደሚፈጸም ያስተምራሉ።

በክርስቶስ ነን። ክርስቶስ የአብርሃም ቃል ኪዳን ወራሽ ነው። እግዚአብሔርም ከአብርሃም ጋር የገባውን ቃል ኪዳን አይጠበቅም። እነዚህ እና ተመሳሳይ የዘመናችን አዛምዶዎች እግዚአብሔርን እንደ የእስራኤል ቃል ኪዳን ጠባቂ ንጉሥ ከሚገልጸው በዘፀአት ውስጥ ከሚገኙት ሁሉም ክፍሎች ይወጣሉ።

የእስራኤል ልጆች በሙሴ ላይ ባመፁ ጊዜ እግዚአብሔር ከእነርሱ ጋር ያደረገውን ባላከበሩበት ጊዜም እንኳ እግዚአብሔር እነርሱን ለማዳን የገባውን ቃል ጠብቆአልና የዘፀአት መጽሐፍ እግዚአብሔር ሁል ጊዜ ለቃል ኪዳኑ ታማኝ እንደሆነ ያሳያል። እግዚአብሔር በአመፃቸው ምክንያት ተስፋ አይቆርጥም ነበር፤ ነገር ግን እነርሱን ለማዳን ያቀደውን ግብ ማሳካት ነበረበት። ይህ ደግሞ እግዚአብሔር ለሁላችንም ያስቀመጠው ግብ ወደ እሱ እንድንቀርብ ነው። ከአምላክ የቱንም ያህል ብንርቅ እግዚአብሔር ይሞክራል፤ እግዚአብሔርም ወደ እርሱ እንድንቀርብ ያደርጋል። የቱንም ያህል የተሰበርን ብንሆን፤ እንዲጠግነንና ወደ ቤት እንዲመልሰን ወደ እኛ ይቀርባል። ስለዚህ፤ የዘፀአት መጽሐፍ፤ እግዚአብሔር የጠራን የሕይወት ነጻብራቅ ነው። እርሱም እኛን ለማድረስም አለ። እንዲያውም የዘፀአት መጽሐፍ የመከናወን መጽሐፍ ነው። ሰዎች ወድቀዋል እናም መታደግ አለባቸው፤ እና ያንን በየቀኑ እናደርጋለን። እግዚአብሔርም እንዲሁ ያደርጋል። ከጸጋው በምንሸሸበት ጊዜም ወደ እርሱ እንድንቀርብ እንደ ባለሙያ ይሠራል።

— ቄስ ዶክተር ሳይፕሪያን ኬ. ጉቺንዳ

እንደ እስራኤል የንጉሣዊ ቃል ኪዳን ጠባቂ እግዚአብሔር ከዋናው መሪ ሃሳብ በተጨማሪ፤ በዘጸአት 5:1-18:27 ላይ እንደ እስራኤል ድል አድራጊ ንጉሣዊ ተዋጊ በእግዚአብሔር ላይ ያለውን ትኩረት ልብ ልንል ይገባናል።

ድል አድራጊ ተዋጊ (5:1-18:27)

በሙሴ ዘመን በነበሩት በሁሉም ዋና ዋና ግዛቶች ውስጥ የተገኙት የአርኪኦሎጂ ግኝቶች መለኮታዊና ሰብዓዊ ንግሥና ከጦርነት ድል ጋር መገናኘታቸው ምን ያህል የተለመደ እንደነበር ያሳያሉ። ስለዚህ፤ እግዚአብሔርን እንደ እስራኤል ድል አድራጊ ተዋጊ አድርጎ መናገሩ እርሱ የእስራኤልም አሸናፊ ንጉሥ እንደነበረ አመለካከት ነበር።

እግዚአብሔርን እንደ እስራኤል ድል አድራጊ ንጉሣዊ ተዋጊ፤ በመጀመሪያ፤ ሙሴ በግብፅ በነበረበት ጊዜ እንመለከታለን። ከዚያም ሙሴና እስራኤላውያን ከግብፅ ወደ ሲና በተጓዙበት ወቅት ይህን ጭብጥ እንመረምራለን። በግብፅ በሙሴ እንጀምር።

በግብጽ

ይህ ጭብጥ በዘፀአት ውስጥ በሙሉ ይታያል፤ ነገር ግን በተለይ እስራኤል በዳኑበት ወቅት 5:1-13:16 ልናየው እንችላለን። እግዚአብሔር በግብፅ ላይ የወሰደው ተአምራዊ ፍርድ የሙሴን ሥልጣን ማረጋገጥ ብቻ ሳይሆን፤ የእስራኤል ንጉሣዊ ተዋጊ በመሆን የእግዚአብሔርን ድል አሳይተዋል።

በዘጸአት 12:12 ላይ፤ እግዚአብሔር የታላቁን ፍርድ ትርጉም፤ የፋሲካ ፍርድን ትርጉም እንዲህ ሲል ገልጿል።

እኔም በዚያች ሌሊት በግብፅ አገር አልፋለሁ፤ በግብፅም አገር ከሰው እስከ እንስሳ ድረስ በኩርን ሁሉ እንድላለሁ፤ በግብፅም አማልክት ሁሉ ላይ እፈርድባቸዋለሁ፤ እኔ እግዚአብሔር ነኝ።

(ዘጸአት 12:12).

በዚህ ጥቅስ ላይ እግዚአብሔር “እኔ እግዚአብሔር ነኝ” ወይም “እኔ [ያህዌ] ነኝ” ብሎ እንዳወጀ ልብ በል። እዚህ ላይ ደግሞ፣ ቃል ኪዳንን ፍጻሜ በማድረስ የገባውን እግዚአብሔር የሚያስታውስ ሰው መሆኑን ገልጿል። የእስራኤል አሸናፊ ንጉሣዊ ተዋጊ እንደመሆኑ መጠን “የሰውንም ሆነ የእንስሳትን በኩር ሁሉ ሊገድል” ነበር። በሌላ አነጋገር ግብፃውያንን እና ማህበረሰባቸውን ያጠፋቸው ነበር ምክንያቱም እራሳቸውን ጠላቶቹ ስላደረጉ ነው። እግዚአብሔር ከዚህ ሰብዓዊ አጽንዖት ጋር ‘በግብፅ አማልክት ሁሉ ላይ ይፈርድባቸዋል። ግብፃውያን ያመልኩዋቸው የነበሩትን የሐሰት አማልክትን፣ እርኩሳን መናፍስትን ያሸንፋል።

ያህዌ በፈርዖን እና በግብፃውያን ላይ ባደረገው ተአምራዊ ፍርድ ውስጥ ይህንን ሁለትነት ማየት እንችላለን። አብዛኞቹ፣ ሁሉም ባይሆኑ፣ ከእነዚህ ፍርዶች በአንዱ ወይም በብዙ የግብፅ የሐሰት አማልክት ላይ ድል አስመዝግበዋል። ለምሳሌ፣ የአሮን በትር እባብ ሆኖ የፈርዖንን አስማተኞች እባቦች ሲውጥ፣ በፈርዖን ላይ የተደረገ ድል ብቻ አልነበረም። የፈርዖንን ዘውድ ያጌጠ በእባብ በተመሰለው መለኮታዊ ኃይል ላይ የተደረገ ድል ነበር። እግዚአብሔር ዓባይን ወደ ደም በለወጠ ጊዜ እንደ ሃፒ፣ ሴፔክ፣ የአዞን መልክ የያዙት፣ ኸኑም እና ዓሦች ምልክት በሆነው ሐትመሕት ባሉ በግብፃውያን አማልክት ላይ ኃይሉን አሳይቷል። የእንቁራሪት መቅሰፍት የእግዚአብሔርን ሃይል በሄክት ላይ አሳይቷል፣ የግብፃዊቷ አምላክ የእንቁራሪት ጭንቅላት ያለው ሰው ሆኖ ተመስሏል። የትኛውም የግብፅ አማልክት ከትንሿ መቅሰፍት ጋር ሙሉ ለሙሉ የተቆራኘ የለም። ነገር ግን ሊቃውንቱ እንደ ምድር አምላክ ጌብ ያሉ በርካታ አስተያየቶችን ሰጥተዋል። ይህ መቅሰፍት የግብፃውያንን ካህናትና አስማተኞች አዋርዶ ሊሆን ይችላል። የዝንቦች መቅሰፍት በአብዛኛው የሚበር ጥንዚዛ በሚወከለው Khepre አምላክ ላይ ተመርኩዞ ሊሆን ይችላል። የእንስሳት ሞት እንደ አፒስ፣ ቡቺስ፣ ምኔቪስ፣ ፒታህ እና ሬ፣ እንዲሁም የአማልክት ንግሥት እና የሃቶር የውበት እና የፍቅር አምላክ በሆነችው ኢሲስ በመሳሰሉት ወይፈኖች በተመሰሉት የተለያዩ አማልክት ላይ የእግዚአብሔርን ኃይል አሳይቷል። እነዚህ ሁለቱም አማልክት እንደ ላሞች ተመስለዋል። የእባጩ መቅሰፍት አምላክ ከበሽታና ከፊውስ ጋር በተያያዙት በሴክሜት እና ኢምሆቴፕ ላይ ያለውን ኃይል የሚያሳይ ሳይሆን አይቀርም። የበረዶው ፍርድ የሰማይ አምላክ በሆነችው በለው እና ሰማዩን በዘረጋው በሹ ላይ የእግዚአብሔርን ኃይል አሳይቷል። አንበሞቹ ከተባይ የሚከላከለውን ሴኔሄምን በመቃወም ነበር። የጨለማው ፍርድ የያህዌን ኃይል በታላቁ የፀሐይ አምላክ ሬ ወይም አሞን-ሪ ላይ አሳይቷል። ከዚያም የበኩር ልጅ የሆነው የሞት መቅሰፍት ሚን እና አይሲስን ከመውሊድ ጋር የተያያዙ አማልክትን አስጸያፊ ነበር። እነዚህ ማኅበራት እንደሚጠቁሙት፣ እግዚአብሔር በግብፅ ያደረጋቸው ተአምራዊ ፍርዶች፣ በሥጋዊ ጠላቶቹ ላይ ብቻ ሳይሆን፣ በመንፈሳዊ ጠላቶቹ፣ በሰይጣን ኃይሎች ላይም ድል ማድረጉን አሳይቷል።

ሙሴ በግብፅ በነበረበት ጊዜ የእግዚአብሔርን ጭብጥ እንደ እስራኤል ድል አድራጊ ንጉሣዊ ተዋጊ አይተናል። ነገር ግን የእግዚአብሔር ድል በሰው እና በመንፈሳዊ ጠላቶች ላይ ሙሴ እና እስራኤላውያን በዘፀአት 13:17-18:27 ወደ ሲና ሲሄዱ ይታያል።

በምድረ በዳ ጉዞ ወቅት (13:17-18:27)

እርግጥ ነው፣ እግዚአብሔር የእስራኤልን ሠራዊት ወደ ሲና ተራራ በሚወስደው መንገድ ላይ መከራን አሳልፏል ማለቱ የእስራኤል ንጉሣዊ ተዋጊ መሆኑን ያሳያል። ነገር ግን ይህን የዘፀአትን ገጽታ በምሳሌ ለማስረዳት ከሁሉ የተሻለው መንገድ በቀይ ባሕር ወደሚገኘው የሙሴ መዝሙር እንደገና መዞር ነው። አሪት ዘጸአት 15:3-4 ሙሴ እንዲህ ብሎ የዘመረበትን አድምጡ።

እግዚአብሔር ተዋጊ ነው፤ ስሙም እግዚአብሔር ነው፤ የፈርዖንን ሰረገሎች ሠራዊቱንም በባሕር ጣላቸው፤ የተመረጡት ሦስተኞች በኤርትራ ባሕር ሰጠሙ። (ዘጸአት 15:3-4).

እዚህ ላይ ሙሴ ይሖና “ተዋጊ” እንደሆነ ከገለጸ በኋላ “ስሙ [ያህዌ] ነው” ሲል ደጋግሞ ተናግሯል። በእግዚአብሔር ስምና በእግዚአብሔር መካከል እንደ ተዋጊ ያለው ይህ የቅርብ ዝምድና “የሠራዊት ጌታ” ወይም “የሠራዊት ጌታ ይሖና” የሚለውን የብሉይ ኪዳን አገላለጽ ዳራ አድርጓል። ስሙ እንደሚያመለክተው፣ የንጉሣዊው

ተዋጊ የሆነው እግዚአብሔር ሠራዊቱን ወይም ሠራዊቱን እንዲፈጥር ያደርጋል፤ ጠላቶቹንም ድል አድርጓል። በዚህ ጊዜ “የፈርዖንን ሰረገሎችና ሠራዊቱን” “ወደ ባሕር” በመወርወር አሸንፏል። ከዚያም፤ በዘጸአት 15:11፤ ሙሴ የእግዚአብሔርን የድል መንፈሳዊ ጎንም ለይቷል፡-

አቤቱ፤ በአማልክት መካከል እንደ አንተ ያለ ማን ነው? በምስጋና የተፈራህ፤ ድንቅንም የምታደርግ፤ በቅድስና የከበረ እንደ አንተ ያለ ማን ነው? (ዘጸአት 15:11).

የእግዚአብሔር ድል በግብፅ የሰው ሠራዊት ላይ ያለውን ኃይሉን ብቻ ሳይሆን በሁሉም የግብፅ የሐሰት አማልክቶች ላይ ያለውን ድል አሳይቷል።

እግዚአብሔር አሸናፊ ተዋጊ ነው ማለት ምን ማለት ነው? እንግዲህ በጥንቱ ዓለም በመሠረቱ እግዚአብሔር የፍጥረት ጌታና እውነተኛ ንጉሥ ነው ማለት ነው፤ በዘፀአት 15 ላይ የምናየውም ይህንኑ ነው። 15:11 በዚህ ውዳሴ ላይ ታላቅ ጥያቄን ይጠይቃል፡- “እግዚአብሔርን የሚመስለው ማን ነው? ? መልሱ ደግሞ ማንም የለም። ማንም የለም፤ እና በተለይም፤ እንደ እግዚአብሔር ያሉ ሌሎች አማልክቶች ወይም አማልክት የሉም። ስለዚህ ይህ ነው፤ ስለ እግዚአብሔር ድል አድራጊነት ተዋጊነት ስንናገር፤ ይህ ቃል በወውደ-ጽሑፍ ውስጥ በመቶዎች የሚቆጠሩ ሌሎች አማልክትን ለእግዚአብሔር ማዕረግ ይሸቀዳደማሉ። እና በመሠረቱ፤ መጽሐፍ ቅዱስ የሚያደርገው ነገር በጣም ረቂቅ ነው። “እንደ ጌታ ያለ ማን ነው?” የሚለውን ጥያቄ ይጠይቃል። እና መልሱ ማንም አይደለም፤ ዋናው ነጥብ፡ ሌሎች አማልክቶች እንዳሉ ታስብ ይሆናል፤ ነገር ግን በቀኑ መጨረሻ ላይ፤ የእግዚአብሔር ማዕረግ የሚገባው ለአንድ አምላክ ብቻ ነው፤ እሱም ጌታ ነው። ከዚያም ዘጸአት 15 “እግዚአብሔር ለዘላለም ይነግሣል” በማለት ያበቃል። እና ለእኛ መዋጋት የምንፈልገው እንደዚህ ያለ ተዋጊ ነው።

— ዶክተር ብራይን ዲ. ራስል

የዘፀአት መጽሐፍ ለሁለተኛው ትውልድ ተደራሲያን እምነት ለመስጠት ይሐዋ በፈርዖን እና በሐሰተኛ አማልክቱ ላይ ድል እንዳደረገ ጎላ አድርጎ ገልጿል። እግዚአብሔር ሥጋዊና መንፈሳዊ ጠላቶቻቸውን ድል ማድረግ ችሏል። እግዚአብሔር በጥንት ጊዜ ለአባቶቻቸው እንዴት እንደተዋጋ ተማሩ። በዚህ መንገድ ወደ ከነዓን ድል ሲገቡ እንዴት ድል እንደሚሰጣቸው ተማሩ።

በተመሳሳይ መልኩ፤ ክርስቲያኖች በዘፀአት ውስጥ የእግዚአብሔርን ታላቅ ድል ሲማሩ፤ አዲስ ኪዳን ስለ ክርስቶስ ድል በሚያስተምረው ላይ ማሰላሰል እንችላለን። እንደ ማቴዎስ 12:28 እና 29፤ ዮሐ. ነገር ግን ኢየሱስ ሰይጣንንና የዓለምን የሐሰት አማልክትን ድል ባደረገበት ጊዜ፤ ለእርሱ ለሚገዙ ሁሉ ከእግዚአብሔር ጋር ምሕረትና ዕርቅን አቅርቧል።

እንደ 1ኛ ቆሮንቶስ 15:25፤ ዕብራውያን 1:3 እና 1ኛ ጴጥሮስ 3:22 ባሉት ምንባቦች፤ ኢየሱስ በመንግሥቱ ቀጣይነት ጊዜ የኛ ንጉሣዊ አሸናፊ ተዋጊ መሆኑን እንማራለን። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ሰይጣንን እና ሌሎች እርኩሳን መናፍስትን በአለም ላይ የማሸነፍ የክርስቶስን ስልት መምሰል አለብን። እናም በክርስቶስ በማመን ከእግዚአብሔር ጋር ይቅርታ እና እርቅ ማቅረባችንን መቀጠል አለብን።

በመጨረሻም፤ እንደ 2ኛ ተሰሎንቄ 1:6 እና 7፤ ዕብራውያን 10:27 እና 2 ጴጥሮስ 3:7 ባሉት ምንባቦች፤ በመንግሥቱ ፍጻሜ፤ ክርስቶስ እንደ መለኮታዊ ንጉሣዊ ተዋጊ ሆኖ እንደሚመለስ እናያለን። ነገር ግን በተመለሰ ጊዜ፤ የክርስቶስ መሐሪ የሆነ የማስታረቅ ስጦታ ያበቃል። ወደ ክርስቶስ ለመምጣት ፈቃደኛ ያልሆኑት እንደ ሰይጣንና አገልጋዮቹ ማለትም የእግዚአብሔር ዘላለማዊ ፍርድ ይደርስባቸዋል።

እንደ እስራኤል የንጉሣዊ ቃል ኪዳን ጠባቂ እና አሸናፊ ንጉሣዊ ተዋጊ የእግዚአብሔርን ዋና ዋና መሪ ሃሳቦች ከተመለከትን፤ በዘጸአት 19:1-24:11 ውስጥ እንደ እስራኤል የንግሥና ቃል ኪዳን ሕግ ሰጪ እግዚአብሔር ወደ ሦስተኛው ዐቢይ ጭብጥ ልንሸጋገር ይገባል።

የቃል ኪዳን ህግ ሰጪ (19:1–24:11)

ቀደም ሲል እንዳየነው እነዚህ ጥቅሶች የሙሴን ሥልጣንና የእስራኤልን የቃል ኪዳን ሕግ ትኩረት ይሰባሉ። በጥንት ቅርብ ምስራቅ ሰዎች ሰብዓዊም ሆኑ መለኮታዊ ነገሥታት ጥበባቸውን የሚገልጹት በሰጧቸው ሕጎች እንደሆነ ያምኑ ነበር። ስለዚህ፤ እግዚአብሔር የንጉሣዊ ቃል ኪዳን ሕግ ሰጪያቸው መሆኑ የመጀመሪያዎቹን የዘጸአት ተደራሲያንን አያስደንቃቸውም ነበር። ነገር ግን፤ ሙሴ በዚህ ጭብጥ ላይ አጽንዖት የሰጠው እንዴት እንደሆነ ለማወቅ፤ በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ እግዚአብሔር ሕጉን የሰጠው ለምን እንደሆነ መመርመራችን ይጠቅመናል።

እያንዳንዱ ዋና ዋና የፕሮቴስታንት ወግ ስለ ህግ ሦስት ዋና ዋና አጠቃቀሞች ተናግሯል። የመጀመሪያው ብዙውን ጊዜ "የኡሱስ ፔዳጎጂክስ" ተብሎ የሚጠራው የሕጉ ትምህርታዊ አጠቃቀም ነው። እንደ ገላትያ 3:23-26፤ ሮሜ 3:20 እና ሮሜ 5:20 እና 21 ያሉ የኢዲስ ኪዳን ምንባቦች እግዚአብሔር ኃጢአትን ለማነሳሳትና ለማጋለጥ ሕጉን እንደሚጠቀም ያስተምራሉ። በዚህ መንገድ፤ የሰው ልጅ ለመዳን ወደ ክርስቶስ ይነዳል። ሁለተኛ፤ ፕሮቴስታንቶች አንዳንድ ጊዜ “ኡሱስ ሲቪልየስ” እየተባለ የሚጠራውን፤ የሕጉን የሲቪክ ወይም የፖለቲካ አጠቃቀም ያመለክታሉ። በዚህ አጠቃቀም ህጉ በህብረተሰቡ ውስጥ የእግዚአብሔርን ቅጣት በማስፈራራት ኃጢአትን ይገድባል። ነገር ግን እነዚህ አመለካከቶች በአጠቃላይ ለቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርቶች እውነት እንደሆኑ ሁሉ፤ የዘጸአት መጽሐፍ “ሦስተኛው የሕግ አጠቃቀም” ተብሎ በሚጠራው ነገር ላይ አጽንዖት ይሰጣል። ይህ አንዳንድ ጊዜ “usus normativus”፤ የመደበኛ አጠቃቀም ወይም “usus didacticus” ተብሎ ይጠራል፤ አስተማሪ አጠቃቀም። በዚህ ሁኔታ፤ የእግዚአብሔር ሕግ በጸጋው ሥር ላሉ ሰዎች መደበኛ ወይም መመሪያ ነው። ስለዚህ፤ በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ፤ እግዚአብሔር ሕጉን የሰጠው በዋነኝነት ሕዝቡን እስራኤልን ወደ በረከቱ እንዲመራ ነው።

ይህ ጭብጥ በዘጸአት ውስጥ በብዙ ቦታዎች ላይ ይታያል። ነገር ግን በተለይ በ19:1–24:11 ላይ፤ እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር በገባው ቃል ኪዳን ጅማሪ ጀምሮ እና በቃል ኪዳኑ መጽደቅ የቀጠለው ግልጽ ነው። ዘጸአት 19:4 እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን የነገራቸውን አድምጡ፡-

በግብፃውያን ያደረግሁትን፤ በንስርም ከንፍ እንደተሸከምኋችሁ፤ ወደ እኔም እንዳመጣኋችሁ አይታችኋል። (ዘጸአት 19:4).

እስራኤላውያን ሕጉን ከመቀበላቸው በፊት እንኳን፤ የእግዚአብሔርን ጸጋ እንደ ቀመሱ እዚህ እናያለን። በቁጥር 5 እና 6 ላይ፤ እግዚአብሔር እስራኤላውያን ለህግ መታዘዛቸው እና ታማኝነት ወደሚያስገኛቸው ጥቅሞች ዞር ብሏል። እንዲህ ይላል፡-

አሁንም ቃሌን በእውነት ብትሰሙ ኪዳኔንም ብትጠብቁ፤ ምድር ሁሉ የእኔ ናትና ከአሕዛብ ሁሉ የተመረጠ ርስት ትሆኑልኛላችሁ፤ እናንተም የካህናት መንግሥት የተቀደሰም ሕዝብ ትሆኑልኛላችሁ። ለእስራኤል ልጆች የምትነግራቸው ቃል ይህ ነው። (ዘጸአት 19:5-6).

እስራኤላውያን የእግዚአብሔርን ጸጋ ካገኙ በኋላ ሕጉን የሚታዘዙ ከሆነ “የተከበረ ርስቱ”፤ “የካህናት መንግሥትና ቅዱስ ሕዝብ” ይሆናሉ። በግልጽ ለማየት እንደሚቻለው፤ እስራኤላውያን መዳናቸውን እንዲያገኙ የእግዚአብሔር ሕግ አልተሰጠም። ሕጉ ምሕረትን ካሳየ በኋላ ለሕዝቡ የሰጠው ስጦታ ነበር።

በዘጸአት 20:1-17 ላይም ተመሳሳይ ንድፍ አለ። 20:2 ላይ፣ እግዚአብሔር ለእስራኤል ያለውን ቸርነት በማወጅ አስርቱን ትእዛዛት አስጀምሯል፡-

ከግብፅ ምድር ከባርነት ቤት ያወጣሁህ እግዚአብሔር አምላክህ እኔ ነኝ። (ዘጸአት 20:2).

አሁንም፣ የእግዚአብሔር ምሕረት ከሕጉ በፊት ከእስራኤል በፊት እንደነበረ እናያለን። እግዚአብሔር ለእስራኤል አሥርቱን ትእዛዛት የሰጣቸው ከዚህ መግለጫ በኋላ አልነበረም። እና፣ የአስርቱ ትእዛዛት ቁጥር በግልፅ እንደተናገሩት፣ እስራኤል ለህግ ታዛዥነት በረከቶችን ታገኛለች።

ምናልባት አንዳንድ ሰዎች የእግዚአብሔርን ሕግ የሚገድብና ከጸጋ ጋር የሚቃረን አድርገው ያስባሉ፤ ነገር ግን እግዚአብሔር በብሉይ ኪዳን ሕግን የሰጠውን መንገድ ስንመለከት እግዚአብሔር ሕግን በሕጉ መስጠቱ የጸጋ ነገር እንደሆነ እንገነዘባለን። የምናየው እግዚአብሔር ለሕዝቡ ከግብፅ ባርነት ነፃ ካወጣቸው በኋላ ሕጉን እንደሰጣቸው ነው። እነርሱን ወክሎ በኃይል ጣልቃ ሲገባ፣ ከዚያም ወደ ምድረ በዳ አምጥቷቸው እና ራሳቸውን ዝቅ አድርገው በጌትነት እና በታላቁ ንጉሣቸው በእግዚአብሔር ንግሥና ሥር እንዴት እንደሚኖሩ እቅዱን ገለጠ። እናም፣ ሕጉ እግዚአብሔር ህዝቡን እንዲታደግ የሚፈልገው ያኔ እንዲቤዣቸው አይደለም። ይልቁንም ሕጉ የተሰጠው እግዚአብሔር ከግብፅ ካዳናቸው በኋላ እና ሕዝቡ በእግዚአብሔር ጌትነት ሥር ሆነው እንደ ታላቅ ንጉሥ እንዲኖሩ እና እንዴት እርስ በርሳቸው እንደ ተዋጁ ሕዝብ እንዲኖሩ መንገዱን ካሳየ በኋላ ነው። እና ስለዚህ፣ በብሉይ ኪዳን ውስጥ ስላለው ህግ በማንኛውም ጊዜ ስታነብ፣ አስቀድሞ እግዚአብሔር ለህዝቡ በሰጠው ቸርነት አውድ ውስጥ እየተሰጠ ነው።

— ዶክተር ብራንደን ዲ ክራው

እግዚአብሔር በቃል ኪዳን መጽደቅ ወቅትም ይህንን ምሳሌ አሳይቷል። በዘጸአት 24:1 እና 2 የእስራኤል መሪዎች ወደ ሲና ተራራ እንዲወጡ በጸጋ ጋብዟል። በቁጥር 3-8 ህዝቡ ለህግ ለመታዘዝ ቃል ገብቷል። በቁጥር 9-11 ላይ፣ የእስራኤል መሪዎች ከእግዚአብሔር ጋር የሰላምን በረከት አከበሩ፣ እናም እግዚአብሔርን በእውነት አዩት።

ለዋነኞቹ ተደራሲያን፣ ይህ አጽንዖት በጥንት ዘመን በነበረው የእግዚአብሔር ሕግ ቸር እና ጠቃሚ ባሕርይ ላይ የተሰጠው አጽንዖት የእግዚአብሔርን ሕግ በራሳቸው ጊዜ የመከተል ፍላጎት እንዳላቸው አስጠንቅቋቸዋል። ሕጉ አሁን ባሉበት ሁኔታና ወደፊትም ቢሆን ከእግዚአብሔር የሰጣቸው ስጦታ ነበር።

በተመሳሳይ መንገድ፣ እንደ ክርስቶስ ተከታዮች፣ በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ እግዚአብሔር ለእስራኤላውያን የሰጣቸውን ትእዛዛት በተመለከተን ቁጥር፣ በክርስቶስ ለእኛ እንደ እግዚአብሔር ጸጋ እና ጠቃሚ ስጦታ ልንመለከታቸው ይገባናል።

አሁን፣ በመንግስቱ ምረቃ ወቅት፣ ኢየሱስ እና ሐዋርያቱ እና ነቢያቱ ለቤተክርስቲያን የሙሴን ህግ በእኛ ዘመን ተግባራዊ ለማድረግ አዳዲስ መገለጦችን እንደሰጡ እናውቃለን። ነገር ግን እንደ ማቴዎስ 5:17፣ ሮሜ 8:4 እና ዕብራውያን 8:10 ያሉት ምንባቦች ኢየሱስ እና ተከታዮቹ የሙሴን ህግ ስልጣን እንዳልነጠቁ ያሳያሉ። በመንግሥቱ ቀጣይ ጊዜም ተመሳሳይ ነው። ዛሬ፣ ክርስቶስ እንዳልመጣ አድርገን የእግዚአብሔርን ሕግ ለመታዘዝ መሞከር የለብንም። ዛሬ ግን እግዚአብሔር በክርስቶስ ውስጥ በተገለጠው ተጨማሪ መገለጥ ብርሃን ልንጠቀምበት ይገባል። እናም፣ እንደምናውቀው፣ ክርስቶስ በመንግስቱ ፍጻሜ ጊዜ ሲመለስ፣ ህዝቡ ሙሉ በሙሉ ይቀደሳል። ያን ጊዜ በአዲስ ፍጥረት ውስጥ በልባችን የተጻፈውን ፍጹም የሆነውን የእግዚአብሔርን ሕግ እንታዘዛለን።

እግዚአብሔርን እንደ የእስራኤል ንጉሣዊ ቃል ኪዳን ጠባቂ፣ እንደ አሸናፊ ንጉሣዊ ተዋጊ እና እንደ ንጉሣዊ ቃል ኪዳን ሕግ ሰጪ በመመርመር በዘጸአት መጽሐፍ ውስጥ ያሉትን ዋና ዋና መሪ ሃሳቦች ተመልክተናል። በመጨረሻ፣ በዘጸአት 24:12-40:38 ውስጥ የእግዚአብሔርን ጭብጥ እንደ እስራኤል የአሁን ተዋጊ እንይ።

የአሁን ተዋጊ (24:12–40:38)

የአራት ዘጸአት መጽሐፍ በእስራኤል ላይ ስላለው የጌታ ንግሥና በጣም አስደሳች አቀራረብን ያቀርባል። ብዙውን ጊዜ ሰዎች ብሉይ ኪዳንን ሲያጠኑ የእስራኤልን የመጀመሪያ ንጉሥ ሳኦል አድርገው ያስባሉ፤ እና እሱ ለመናገር የመጀመሪያው ምድራዊ ንጉስ ነው። ዘጸአት 19:5 እና 6ን ስታነብ ግን እስራኤላውያን “የካህናት መንግሥት” እንደሆኑ ይናገራል። እንግዲህ፤ ያለ ንጉሥ መንግሥት ልትኖር አትችልም፤ እና ስለዚህ፤ በእርግጥ፤ የዘጸአት 19:5-6 አመለካከት የመጀመሪያው የእስራኤል ንጉሥ ራሱ እግዚአብሔር ነው። ምንም እንኳን እግዚአብሔር በብሉይ ኪዳን በክርስቶስ ሥጋ ባይሆንም፤ ነገር ግን ራሱን እንደ ንጉሥና በክርስቶስ ያለውን ንግሥና እንዲታይ አድርጎ በእነዚህ የደመና ምስሎች በሌሊት ደግሞ በእሳት ዓምድ እንዲታይ አድርጓል። የማደሪያው ድንኳን “እግዚአብሔር ከእኛ ጋር” የሚለው የአማኑኤል ምልክት ይሆናል። እናም፤ የእግዚአብሔር ንግሥና ለእስራኤል በሰጣቸው ሥዕላዊ መግለጫዎች እና ምልክቶች ላይ በክርስቶስ በኩል በእስራኤል ላይ የራሱን አገዛዝ እና ንግሥና ባሳየበት ሁኔታ ይታያል።

— ዶ/ር ዶን ኮሌት

በዘጸአት 24:12–40:38 ላይ የእግዚአብሔርን የንግሥና መገኘት መሪ ሃሳብ በግልፅ እናያለን። ይህ አራተኛው ዋና የዘጸአት ክፍል በሙሴ ሥልጣን እና በእስራኤል የማደሪያ ድንኳን ላይ ያተኩራል። እነዚህ ምዕራፎች እግዚአብሔር ለሙሴ የማደሪያው ድንኳን መመሪያ እንዴት እንደሰጠው፤ እስራኤላውያን በሲና ተራራ ግርጌ እንዴት እንዳልተሳካላቸው እና ሙሴ የማደሪያው ድንኳን ሲሠራ እስራኤልን እንዴት እንደመራ ይገልጻሉ። እያንዳንዳቸው እነዚህ ክስተቶች የእግዚአብሔርን ከህዝቡ ጋር ያለውን መገኘት አጽንዖት ሰጥተዋል። በዘጸአት 33:14 እግዚአብሔር ለሙሴ እንዲህ ሲል አረጋግጦለታል።

እግዚአብሔርም። እኔ ከአንተ ጋር እሄዳለሁ፤ አሳርፍህማለሁ አለው። (ዘጸአት 33:14).

በዚህ ጥቅስ ላይ ያለው “የእኔ መገኘት” የሚለው አገላለጽ ርዕስ (ፓኒም) የሚለውን የዕብራይስጥ ስም ተተርጉሟል፤ እሱም አብዛኛውን ጊዜ “ፊት” ተብሎ ይተረጎማል። በዘጸአት እና በሌሎች ቦታዎች ላይ በበርካታ ምንባቦች ውስጥ፤ የእግዚአብሔር "ፊት" የሚያመለክተው ልዩ፤ ጠንከር ያለ፤ በትኩረት የተሞላ እና ብዙ ጊዜ ከህዝቡ ጋር መገኘቱን ነው።

እግዚአብሔር በሁሉም ቦታ የሚገኝ ቢሆንም፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በሙሉ ራሱን ለሕዝቡ የሚሰጠውን ልዩ መንገድ ነው። በዚህ የዘጸአት ክፍል፤ የእግዚአብሔር መገኘት በማደሪያው ድንኳን አቅራቢያ እና ውስጥ ይኖራል። በዚህ ትምህርት ላይ ቀደም ብለን እንደገለጽነው፤ የማደሪያው ድንኳን ከጸሎት ቤት ወይም እስራኤላውያን የአምልኮ ሥርዓቶችን የሚያከናውኑበት ቦታ ብቻ አልነበረም። እስራኤላውያን በማደሪያው ድንኳን ውስጥ እግዚአብሔርን ያመልኩ ነበር ምክንያቱም የእግዚአብሔር ንጉሣዊ የጦርነት ድንኳን ነበር። የጥንት ሰብዓዊ ነገሥታት ሠራዊታቸውን ወደ ጦርነት ሲመሩ በንጉሣዊ የጦርነት ድንኳኖች ውስጥ ይኖሩ እንደነበረው ሁሉ እግዚአብሔርም የእስራኤልን ሠራዊት ከነዓንን ድል ለማድረግ በማደሪያው ተቀመጠ።

አሁን፤ በዘጸአት 32:1–34:35፤ የእግዚአብሔር ከህዝቡ ጋር መገኘት አደጋ ላይ ወድቋል። በዚህ ክፍል፤ በሲና ተራራ ስለ እስራኤል ውድቀት እና መታደስ እንማራለን። እግዚአብሔር እስራኤላውያን በሲና የወርቅ ጥጃ ሲያመልኩ ለመጀመሪያ ጊዜ ባየ ጊዜ ከሙሴ በስተቀር መላውን ሕዝብ እንደሚያጠፋ ዝቶ ነበር። ነገር ግን በሙሴ ምልጃ፤ እግዚአብሔር ተጸጸተ እና ኃጢአት የሠሩትን ብቻ ቀጥቷል። ያም ሆኖ እግዚአብሔር ሕዝቡ ወደፊት በሚሄዱበት ጊዜ መገኘቱን እንደሚያስወግድ ዝቶ ነበር። ነገር ግን ያለ መለኮታዊ ንጉሥ ፊት ወደ ፊት ለመሄድ ማሰብ የማይታሰብ ነበር። ኦሪት ዘጸአት 33:15-16 ሙሴ እግዚአብሔርን እንዲህ ብሎ የተናገረበትን አድምጡ።

እርሱም። አንተ ከእኛ ጋር ካልወጣህስ፤ ከዚህ አታውጣን። በምድርም ፊት ካለው ሕዝብ ሁሉ እኔና ሕዝብህ የተለየን እንሆን ዘንድ አንተ ከእኛ ጋር ካልወጣህ፤ እኔና ሕዝብህ በአንተ ዘንድ ሞገስ ማግኘታችን በምን ይታወቃል? አለው። (ዘጸአት 33:15-16).

እዚህ ላይ ሙሴ እስራኤላውያንን እንዳያስቀድማቸው መጠየቁን ልብ በል። ሁሉም ነገር በመካከላቸው ትክክል እንደሆነ ማረጋገጫ ፈለገ። እግዚአብሔርን “በምድር ላይ ካሉት ሰዎች ሁሉ” የሚለዩቸውን ነገር ማለትም እግዚአብሔር ከእነርሱ ጋር ያለውን መገኘት እንዳይወስዳቸው ጠይቋል። በዘጸአት 33:17 ላይ እግዚአብሔር እንዲህ ሲል መለሰ፡-

እግዚአብሔርም ሙሴን። በፊቴ ሞገስ ስላገኘህ በስምህም ስላወቅሁህ ይህን ያልኸውን ነገር አደርጋለሁ አለው። (ዘጸአት 33:17).

ዘጸአት 40:38፤ የመጽሐፉ የመጨረሻ ቁጥር፤ እግዚአብሔር ከእስራኤል ጋር በድንኳኑ መገኘቱን ቢያጎላ ምንም አያስደንቅም፡-

በመንገዳቸውም ሁሉ በእስራኤል ቤት ሁሉ ፊት የእግዚአብሔር ደመና በማደራያው ላይ በቀን ነበረና፤ እሳትም በሌሊት በዚያ ላይ ነበረና። (ዘጸአት 40:38).

እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር አለ። በጫካ ውስጥ ከሙሴ ጋር አለ። በዚህ የእሳት ዓምድ እና በዚህ ደመና ከህዝቡ ጋር በሌሊት በእሳቱ እና በደመና እየመራቸው ነው። ከዚያም ወደ መጽሐፉ የመጨረሻ ምዕራፎች ስንሄድ ብዙ ጊዜ ችላ ወደሚባሉት የመጽሐፉ ክፍሎች፤ እግዚአብሔር ድንኳንን፤ ማደሪያን ሰጣቸው። እናም በዚህ የማደሪያ ድንኳን ውስጥ የእግዚአብሔር መገኘት በምሳሌያዊ ሁኔታ የቃል ኪዳንን ታቦት ሰጣቸው። በዚህ ላይ የምወደው ነገር እግዚአብሔር ከሕዝቡ ጋር መሆን የሚፈልግ አምላክ መሆኑን እናያለን፤ ይህም ለእኔ፤ በዮሐንስ 1 ላይ የሚያጋጥመንን ነገሮች በጥሩ ሁኔታ የሚያመለክት ነው፤ እንዲህ ሲል።

ቃል ሥጋ ሆነ ከሕዝቡም ጋር አደረ (ዮሐ. 1:14)።

እግዚአብሔር በብሉይ ኪዳን ከህዝቡ ጋር መሆን ይፈልጋል፤ በመጨረሻም እግዚአብሔር ልጁን ኢየሱስን በአዲስ ኪዳን ከህዝቡ ጋር ላከው።

— ዶክተር ዳዊት ተ.በግ

አዲስ ኪዳን ይህንን የእግዚአብሔር ልዩ የንግሥና መገኘት ዋና ጭብጥ በክርስቶስ መንግሥት ሦስቱም ደረጃዎች ውስጥ ለክርስቶስ ተከታዮች ይተገበራል። እንደ ማቴዎስ 18:20 እና ዮሐንስ 2:19-21 ያሉት ምንባቦች በመንግሥቱ ምረቃ፤ ክርስቶስ ራሱ ከሕዝቡ ጋር የእግዚአብሔር ንጉሣዊ ሕልውና እንደነበረ ያስረዳሉ። እንዲያውም ዮሐንስ 1:14 በእስራኤል የማደሪያ ድንኳን እና በኢየሱስ የመጀመሪያ መምጣት መካከል ግልጽ የሆነ ዝምድና ይነግራል። ይህን ጥቅስ ያዳምጡ፡-

ቃልም ሥጋ ሆነ፤ ጾጋንና እውነትንም ተመልቶ በእኛ አደረ፤ አንድ ልጅም ከአባቱ ዘንድ እንዳለው ክብር የሆነው ክብሩን አየን። (ዮሐንስ 1:14).

“በመካከላችን አደረ” የሚለው አገላለጽ σκηνώω (skénoó) ከሚለው የግሪክ ቃል የተገኘ ነው። ሴፕቱጀንት፤ የግሪክ ብሉይ ኪዳን፤ በዘፀአት ውስጥ ለእግዚአብሔር በማደሪያው መገኘት ለተገለጸው ἔσχατος (ἔσχατος) ለሚለው የዕብራይስጥ ግስ ይህንኑ ቃል ተጠቅሟል። ስለዚህ፤ ይህ ጥቅስ የሚያመለክተው የክርስቶስ ትስጉት እግዚአብሔር ሕዝቡን ወደ ድል እየመራቸው መሆኑን ነው።

በተጨማሪም፤ እንደ ሥራ 2:17 እና ሮሜ 5:5 ያሉት ምንባቦች ኢየሱስ ወደ ሰማይ ባረገ ጊዜ መንፈሱን በክርስቶስ ተከታዮች ላይ እንዳፈሰሰ ያስተምራሉ። ስለዚህ፤ በክርስቶስ መንግሥት ቀጣይነት፤ መንፈስ ቅዱስ በቤተክርስቲያኑ ውስጥ ይኖራል። እግዚአብሔር ማደሪያውን በመገኘት ሲሞላው፤ መንፈስ ህዝቡን በየቀኑ የእግዚአብሔርን ምሪት እና ድል በሚያረጋግጥልን ልዩ በሆነው መገኘት ህዝቡን ይሞላል።

እና በእርግጥ፤ እንደ ራዕይ 21:3 ያሉት የአዲስ ኪዳን ምንባቦችም የክርስቶስን መገለጥ እና የመንፈስ መገኘት በአዲሱ ፍጥረት ውስጥ የእግዚአብሔር ንጉሣዊ መገኘት አስደናቂ ቅድመ ሁኔታዎች እንደሆኑ ያስተምራሉ። ክርስቶስ በመንግስቱ ፍጻሜ ሲመለስ ሁሉንም ነገር አዲስ ያደርጋል። ፍጥረትም ሁሉ አሁን ባለው ተዋጊ ንጉሣችን በሚታይ ክብር ይሞላል።

ማጠቃለያ

በዚህ ትምህርት “የዘጸአት አጠቃላይ እይታ”፤ ደራሲውን፤ አጋጣሚውን፤ የመጀመሪያ ትርጉሙን እና ዘመናዊ አተገባበርን ጨምሮ በአእምሯችን ልንዘነጋቸው የማይገቡ አንዳንድ የመጀመሪያ ሀሳቦችን አስተዋውቀናል። መጽሐፉን በሁለት ዋና ዋና ክፍሎች በመክፈል የዘጸአትን መዋቅር እና ይዘት መርምረናል። እና በመጽሐፉ ውስጥ የእግዚአብሔር ንግሥና የተለያዩ ገጽታዎች እንዴት እንደተገለጹ ጨምሮ አንዳንድ ዋና ዋና ጭብጦችን ተመልክተናል።

የዘጸአት መጽሐፍ በመጀመሪያዎቹ እስራኤላውያን ተደራሲያን ከሙሴ ጋር በተስፋይቱ ምድር ድንበር ላይ ሰፍረው በነበረበት ወቅት ትልቅ ትርጉም ነበረው። እስራኤላውያን በዘመናቸው ለእግዚአብሔር የመኖርን ተፈታታኝ ሁኔታዎች ሲያሰላስሉ፤ ዘጸአት ለሙሴ የሕዝባቸው መሪ እግዚአብሔር የሾመውን ቁርጠኝነት እንዲያረጋግጡ ጥሪ አቅርቧል። መጽሐፉ ሙሴ ከግብፅ እስከ ሲና ተራራ ድረስ በማዳን ረገድ የተጫወተውን ሚና አስታውሷቸዋል። እግዚአብሔርም ለተስፋይቱ ምድር እንዴት እንዳዘጋጃቸው አስታውሳቸው።

በተመሳሳይ መልኩ፤ ዛሬ እንደ ክርስቶስ ተከታዮች፤ የዘጸአት መጽሐፍ ለሙሴ ስልጣን ታማኝነታችንን እንድናረጋግጥ ይጋብዘናል፤ ነገር ግን እግዚአብሔር በክርስቶስ ባደረገው ብርሃን። እግዚአብሔር የእስራኤል መሪ ሆኖ በሙሴ በኩል እንዳደረገው ሁሉ፤ የዘጸአት መጽሐፍ እግዚአብሔር በክርስቶስ በኩል ምን ያህል እንዳደረገ ያሳየናል። በክርስቶስ እግዚአብሔር ለዘላለም ከኃጢአት ባርነት እና ከሰይጣን አገዛዝ ነፃ አውጥቶናል። እና በክርስቶስ ውስጥ፤ እግዚአብሔር የክርስቶስን መንፈስ መኖር እና እንድንመራ መመሪያ ሰጥቶናል። እናም በዚህ ብርሃን፤ የኦሪት ዘጸአት መጽሐፍ ክርስቶስን በአዲስ ሰማይና አዲስ ምድር ወደሚገባ ወደ ዘላለማዊ ውርሻችን ሲመራን እንዴት እንደምንከተል የበለጠ እና የበለጠ ለማወቅ ስፍር ቁጥር የሌላቸውን እድሎችን ይሰጠናል።

አስተዋጽኦ ያደረጉ ጸሐፊዎች

ዶ/ር ስኮት ሬድ (አስተናጋጅ) በዋሽንግተን ዲሲ የተሃድሶ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ የብሉይ ኪዳን ፕሬዝዳንት እና ተባባሪ ፕሮፌሰር ናቸው። ከተሃድሶ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ ኤም.ዲ.ቪ. እና ፒኤች.ዲ. ከአሜሪካ የካቶሊክ ዩኒቨርሲቲ አግኝተዋል። በአሜሪካ የካቶሊክ ዩኒቨርሲቲ፣ በማልታ የሚገኘው አውጉስቲን ቲኦሎጂካል ኢንስቲትዩት እና በሜዲትራኒያን ባህር ተፋሰስ በሚገኘው የአለም አቀፍ ማሰልጠኛ ተቋም አስተምረዋል። ዶ/ር ሬድ ለተለያዩ ህትመቶች እንደ Tabletalk (ሊንኒየር ሚኒስትሪ)፣ ዋሽንግተን ፖስት እና ፈሪስት ትንግሥት ላይ ጽሑፎችን አበርክተዋል። በተጨማሪም፣ በመጽሐፍ ቅዱሳዊው የዕብራይስጥ ጥቅስ (ማህበር ኦቭ ባይብሊካል ሥነ-ጽሑፍ፣ 2014) እና በሙሉ ልብ፣ መጽሐፍ ቅዱሳዊ እይታ ታላቁን ትእዛዝ እና የግል ሀብት (ኢንስቲትዩት ለእምነት፣ ሥራ እና ኢኮኖሚክስ፣ 2016) አሳትሟል።

ዶ/ር ሮበርት ቢቺፎልም፣ ጁኒየር በዳላስ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ ዲፓርትመንት ሊቀመንበር እና የብሉይ ኪዳን ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ዶን ኮሌት በሥላሴ አገልግሎት ትምህርት ቤት የብሉይ ኪዳን ረዳት ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ብራንደን ዲ ክራው በዌስትሚኒስተር ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ የአዲስ ኪዳን ረዳት ፕሮፌሰር ናቸው።

ፕሮፌሰር ቶማስ ኢገር በኮንኮርዲያ ሴሚናሪ የኤግሊጂቲካል ቲኦሎጂ ረዳት ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ዳግላስ ግሮፕ ቀደም ሲል የብሉይ ኪዳን ፕሮፌሰር እና በቤዛዊ ሴሚናሪ ተባባሪ አካዳሚክ ዲን ነበሩ።

ቄስ ዶ/ር ሳይፕሪያን ኬ. ጉቺንዳ በዳላስ፣ ቴክሳስ ውስጥ በሚገኘው ሃይላንድ ፓርክ ፕሪስባይቴሪያን ቤተክርስቲያን የሁሉም ብሔራት ፓስተር ናቸው።

ዶ/ር ጎርድን ኤች ጆንስተን በዳላስ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ የብሉይ ኪዳን ጥናት ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ዴቪድ ቲ. ላም በመጽሐፍ ቅዱሳዊ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ የብሉይ ኪዳን ተባባሪ ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ሪቻርድ ኤል.ፕራት፣ ጁኒየር የሶስተኛው ሚሊኒየም ሚኒስትሪ ፕሬዝዳንት እና በሪፎርድ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ አርላንዶ ካምፓ የብሉይ ኪዳን ረዳት ፕሮፌሰር ናቸው።

ዶ/ር ብራያን ዲ. ራስል በአርላንዶ፣ ኤፍኤል ውስጥ በሚገኘው አስበሪ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ ውስጥ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት ፕሮፌሰር እና የከተማ አገልግሎት ትምህርት ቤት ዲን ናቸው።

የቃላት ፍቺ

አዱምራቴ – ሌላ ቃል “ቅድመ ጥላ” ወይም “ቅድመ-ገጽታ”፣ ቀደምት ሰዎች፣ ነገሮች እና ክንውኖች በኋለኞቹ ሰዎች፣ ነገሮች እና ክስተቶች እንዴት እንደሚገለጡ ለመግለጽ ጥቅም ላይ ይውላል።

የቃል ኪዳኑ መጽሐፍ - በዘፀአት 20:18-23:33 ላይ እግዚአብሔር ለሙሴ በሲና ተራራ የሰጠው የሕግ ስብስብ ይገኛል።

ቻይዝም - ከመካከለኛው ክፍል በፊት እና በኋላ ያሉት ክፍሎች እርስ በእርሳቸው የሚመሳሰሉበት ወይም የሚያመዘዝኑበት ሥነ-ጽሑፋዊ መዋቅር

የሐሙራቢ ኮድ - በ1754 ዓ.ዓ አካባቢ ያለው ጥንታዊ የባቢሎናውያን ሕግ ኮድ

ኢስካቶሎጂካል - ከመጨረሻው ቀን ጥናት ወይም ትምህርት ጋር ግንኙነት ያለው

ጌርሄም - የዕብራይስጥ ቃል (ትርጓሜ) ትርጉሙ "በዚያ ያለ እንግዳ"

ሃሚሽፓቲም - የዕብራይስጥ ቃል (በቋንቋ ፊደል መጻፍ) ማለት የሕግ ፍርዶች ወይም የጉዳይ ሕጎች ማለት ነው።

ሃያህ - የዕብራይስጥ ቃል (ትርጉም) ትርጉሙ "መሆን" ወይም "መሆን ምክንያቶች"; "እኔ ነኝ" "እኔ ያለሁት እኔ ነኝ" እና "ጌታ" የሚሉት ቃላት መነሻ

ማሻሻህ - የዕብራይስጥ ቃል (የቋንቋ ፊደል) ትርጉም ማውጣት; ሙሴ የሚለው ስም ይመስላል

ሙሴ - እስራኤላውያንን ከግብፅ ያወጣ የብሉይ ኪዳን ነቢይ እና አዳኝ፣ እግዚአብሔር ብሔራዊ "የሕግ ቃል ኪዳን" ያደረገለት እና አሥርቱን ትእዛዛት እና የቃል ኪዳኑን መጽሐፍ ለእስራኤላውያን ያስተዳደረ ሰው; ኢየሱስ በተአምራዊ ለውጥ ወቅት ከኤልያስ ጋር ተገለጠ

ሲና - እግዚአብሔር በሙሴ ጊዜ ከእስራኤል ጋር ቃል ኪዳን የገባበት እና አሥርቱን ትእዛዛት የሰጣቸው ተራራ

የሱዘራን-ሻሳል ስምምነት - በአሸናፊው ንጉሠ ነገሥት እና በትንሽ ገዥ መካከል የተደረገ የቃል ኪዳን ዝግጅት

ቴትራግራማተን - የእግዚአብሔር ባለ አራት ፊደል የዕብራይስጥ ስም ፣ “ያህዌ”

ያ ዓለም - መጽሐፍ ቅዱሳዊ ደራሲዎች ስለጻፉት ዓለም

የእነሱ ዓለም - የቅዱሳን መጻሕፍት የመጀመሪያ ተደራሲያን ዓለም

ኡሱስ ሲቪሉስ - የሕግ የሲቪክ ወይም የፖለቲካ አጠቃቀም በህብረተሰቡ ውስጥ በእግዚአብሔር ቅጣት ውስጥ ኃጢአትን ለመገደብ

ኡሱስ ዲዳክቲክስ - ሕጉን እንደ መደበኛ ወይም መመዘኛ አስቀድሞ በእግዚአብሔር ጸጋ ሥር ያሉትን የበለጠ ሥነ ምግባራዊ ሕይወት እንዴት እንደሚመሩ ለማስተማር ስልታዊ አጠቃቀም; "የህግ ሶስተኛው አጠቃቀም" (Usus normativus ወይም "መደበኛ አጠቃቀም" ተብሎም ይጠራል)

ኡሱስ ኖረማቲክስ - ሕጉን እንደ መደበኛ ወይም መመዘኛ አስቀድሞ በእግዚአብሔር ጸጋ ሥር ያሉትን እንዴት የበለጠ ሥነ ምግባራዊ ሕይወት እንደሚመሩ ለማስተማር; “የህግ ሶስተኛው አጠቃቀም” (Usus didacticus ወይም “didactic use” ተብሎም ይጠራል)

ኡሱስ ፕዳጎግክስ - ትምህርታዊ (አስተማሪ) የሕግ አጠቃቀም ኃጢአትን ለማጋለጥ እና ሰዎችን ወደ ክርስቶስ ለመዳን

ያህዌ - "እኔ ነኝ" ከሚለው ሐረግ የመጣው የዕብራይስጥ የእግዚአብሔር ስም; ብዙ ጊዜ "ጌታ" ተብሎ ይተረጎማል